

Верховний
Суд

ОГЛЯД рішень Європейського суду з прав людини (липень 2026 року)

Supreme LAB

База правових позицій

Зміст

Стаття 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на свободу та особисту недоторканність)	4
DEREVYANKO AND TARASOVA v. Ukraine: надмірно тривале та необґрунтоване тримання заявників під вартою відповідно до законодавства, прийнятого в контексті повномасштабного вторгнення росії на територію України – порушення	4
	11
KOLESNYK AND SMELNYTSKYI v. Ukraine: відповідність і достатність підстав для тримання заявників під вартою відповідно до законодавства, прийнятого в контексті повномасштабного вторгнення росії на територію України – відсутність порушення	
Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)	15
RUSSU v. The Republic of Moldova: визнання недійсним договору дарування через 12 років після його укладення всупереч впливу строку позовної давності – порушення	15
Стаття 7 Конвенції (ніякого покарання без закону)	18
R.B. v. Italy: визнання заявника винним у вчиненні злочину, пов'язаного з виготовленням дитячої порнографії, на підставі нового судового тлумачення відповідної норми закону, що усувало необхідність встановлювати реальний ризик розповсюдження порнографічних матеріалів для встановлення складу цього злочину – відсутність порушення	18
Стаття 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)	22
IVANYUSHCHENKO v. Switzerland: тривале збереження імені заявника у списку санкцій, спрямованому проти колишніх керівників України (уряду Віктора Януковича), попри стверджувану шкоду його репутації – відсутність порушення	22
Стаття 10 Конвенції (свобода вираження поглядів)	27
KUNSTELJ v. Slovenia: засудження до позбавлення волі за образу приватних осіб та наклеп у дописах в інтернет-блозі – відсутність порушення	27

Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності)	32
BAZHENOV AND OTHERS v. Russia and Ukraine: скасування російськими «судами» прав власності заявників на земельні ділянки в Криму, первісно передані у приватну власність українськими органами влади – порушення з боку росії	32
ILEANA ROȘU v. Romania: накладення арешту на майно, яке перебувало у спільній власності заявниці та її чоловіка, у межах кримінального провадження щодо нього з метою відшкодування збитків, заподіяних корупційними злочинами – відсутність порушення	36
Стаття 4 Протоколу № 7 до Конвенції (право не бути притягненим до суду або покараним двічі)	41
JESUS PINHAL v. Portugal [ВП]: здійснення щодо заявника одного кримінального та двох адміністративних проваджень у зв'язку з його діяльністю на посаді віцеголови ради директорів банку – відсутність порушення	41
Рішення ЄСПЛ проти України	48

Стаття 5 Конвенції ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД (ПРАВО НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ)

DEREVYANKO AND TARASOVA v. Ukraine (№ 39465/23 та № 43066/23)

Обставини справи

Справа стосувалася скарг заявників відповідно до пункту 3 статті 5 Конвенції про те, що їхнє тримання під вартою за злочини проти національної безпеки, передбачене законодавством, прийнятим у контексті повномасштабного вторгнення росії в Україну, було необґрунтованим та надмірно тривалим. Друга заявниця також скаржилася, що її тримання під вартою було порушенням пункту 1 статті 5.

Щодо заяви № 39465/23 (Derevyanko v. Ukraine) – заява першого заявника

До російської окупації перший заявник працював інженером на приватному зернопереробному та борошномельному заводі в Балаклії.

29 листопада 2022 року правоохоронні органи розпочали розслідування за фактами колабораційної діяльності посадовців Ізюмського району (ч. 4 ст. 111-1 Кримінального кодексу України (далі – КК України) – провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором). У межах цього провадження 1 березня 2023 року заявник своїми показаннями підтвердив, що з 1 серпня 2022 року він виконував обов'язки керівника заводу: проводив наради, приймав зерно від фермерів та звітував перед окупаційною адміністрацією. 10 березня 2023 року його було затримано та повідомлено про підозру в координації роботи підприємства для виконання економічних завдань окупаційної влади з метою отримання прибутку.

14 березня 2023 року Новомосковський районний суд обрав заявнику запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Хоча інкриміноване діяння належало до категорії нетяжких злочинів (санкція передбачала штраф або позбавлення волі до п'яти років), суд погодився з доводами слідчого, що факт співпраці з окупантами створює ризик втечі заявника до рф, а також ризик впливу на свідків.

29 квітня 2023 року справу передали до Комінтернівського районного суду м. Харкова, який із травня 2023 року по жовтень 2024 року кожні два місяці продовжував строк тримання під вартою. Заявник оскаржував ці ухвали, вказуючи на відсутність ризиків: він не втік після деокупації, хоча мав таку можливість, мав міцні соціальні зв'язки, а як 56-річний військовозобов'язаний не міг легально перетнути кордон. Крім того, свідки на той час евакуювалися.

Допит свідків у суді тривав з 22 серпня 2023 року до 6 лютого 2024 року.

30 жовтня 2024 року першого заявника було визнано винним за пред'явленим обвинуваченням, засуджено до чотирьох років позбавлення волі з відстрочкою виконання покарання на три роки та заборобою обіймати певні посади протягом десяти років.

19 грудня 2024 року Харківський апеляційний суд залишив вирок у силі та замінив покарання у вигляді позбавлення волі на штраф у розмірі 17 000 грн (на той час – близько 380 євро), а також призначив додаткове покарання у вигляді конфіскації всього майна першого заявника.

Наразі касаційні скарги першого заявника та прокурора перебувають на розгляді у Верховному Суді.

Щодо заяви № 43066/23 (Tarasova v. Ukraine) – справа другої заявниці

Станом на грудень 2020 року друга заявниця працювала незалежним торговим представником українського фармацевтичного підприємства «N.». Після початку повномасштабного вторгнення рф Кабінет Міністрів України ухвалив низку постанов (зокрема № 187 та № 1076), якими суворо заборонив виконання будь-яких зобов'язань на користь росії та вивезення туди товарів. Незважаючи на це, за даними слідства, на початку 2023 року керівництво компанії «N.» розробило схему постачання засобів для загальної анестезії до рф. У березні 2023 року Служба безпеки України (далі – СБУ) розпочала розслідування цих фактів за статтею 111-2 Кримінального кодексу України (пособицтво державі-агресору), що передбачає від 10 до 12 років позбавлення волі з конфіскацією майна.

СБУ провела обшуки в приміщеннях компанії, під час яких заявницю допитали як свідка. Вона добровільно надала доступ до свого телефону та месенджерів. 14 вересня 2023 року їй офіційно повідомили про підозру у змові з керівництвом підприємства «N.» з метою передачі матеріальних ресурсів державі-агресору. Того ж дня слідчий подав клопотання про взяття заявниці під варту, аргументуючи це наявністю у неї фінансових ресурсів та зв'язків за кордоном для втечі, можливістю знищити електронні докази, а також ризиком незаконного впливу на свідків і співучасників.

Друга заявниця категорично заперечувала ці ризики та саму обґрунтованість підозри, вказуючи на відсутність умислу шкодити Україні. Заявниця наголошувала, що має міцні соціальні зв'язки, чоловіка та двох неповнолітніх дітей (4 і 12 років), а кордони з рф закриті. Вона не намагалася втекти з червня, коли дізналася про розслідування, і повністю співпрацювала зі слідством. Крім того, вона не входила до керівництва компанії, тому об'єктивно не могла керувати поставками чи продовжувати злочинну діяльність, а іншим

фігурантам справи про підозру було повідомлено ще два місяці тому, що виключало ризик впливу на них.

20 вересня 2023 року Шевченківський районний суд м. Києва постановив ухвалу про тримання заявниці під вартою без права на заставу, взявши під варту безпосередньо в залі суду. Суд визнав доведеними ризики втечі (через суворість потенційного покарання), впливу на свідків (оскільки їхні показання ще не зафіксовані судом) та знищення доказів.

4 жовтня 2023 року Київський апеляційний суд залишив цю ухвалу в силі, додатково зазначивши про існування ризику того, що друга заявниця продовжить кримінальне правопорушення.

25 червня 2024 року районний суд визначив для заявниці розмір застави, яку було внесено того ж дня, після чого її звільнили з-під варти.

Перший заявник, посилаючись на пункти 3 і 4 статті 5 Конвенції, скаржився на те, що суди не розглянули можливість застосування запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою та не взяли до уваги його аргументи на користь звільнення.

Друга заявниця, посилаючись на пункт 1 статті 5 та пункт 1 статті 6 Конвенції, скаржилася на те, що суди не навели конкретних доказів існування обґрунтованої підозри щодо неї або ризиків, що виправдовують тримання під вартою, проігнорувавши її аргументи про те, що таких підозр та ризиків не було, і взявши до уваги лише тяжкість інкримінованого злочину.

Оцінка Суду

Щодо статті 5 Конвенції

Щодо першого заявника

Відповідні загальні принципи судової практики Суду були узагальнені у справі *Buzadji v. the Republic of Moldova* [ВП], № 23755/07, §§ 87–91, 5 липня 2016 року.

Щодо посилання національних судів на положення про тримання під вартою в умовах війни та положення про винятки з обов'язкового визначення розміру застави Суд зазначив, що він неодноразово визнавав, що законодавчі механізми, які обмежують повноваження національних судів щодо прийняття рішень у справах про тримання під вартою, порушують пункт 3 статті 5 Конвенції (див. *S.B.C. v. the United Kingdom*, № 39360/98, §§ 23 та 24, 19 червня 2001 року; *Boicenco v. Moldova*, № 41088/05, §§ 134–138, 11 липня 2006 року; та *Piruzyan v. Armenia*, № 33376/07, §§ 105 та 106, 26 червня 2012 року).

Однак Суд вважав, що у цій справі питання такого роду не виникало, оскільки положення про тримання під вартою в умовах війни та положення про винятки

з обов'язкового визначення розміру застави не позбавляють національні суди повноважень встановлювати заставу; вони лише роблять заставу можливою, а не обов'язковою, для певних злочинів (див. справу *Kolesnyk and Smelnytskyi v. Ukraine*, № 24465/23 та 25217/23, 23 липня 2026 року, рішення ще не остаточне).

Отже, Суд перейшов до розгляду, з урахуванням принципів, що ґрунтуються на його усталеній судовій практиці (див. справу *Buzadji*, цитовану вище, та справу *Kharchenko v. Ukraine*, № 40107/02, §§ 79–81 та 99, 10 лютого 2011 року), чи існували «вагомі та достатні» підстави для тримання під вартою протягом усього терміну його тримання та чи проводили органи влади провадження з «особливою ретельністю».

Національні суди посилалися на суворість покарання, яке загрожувало першому заявнику, як на один із головних факторів у своїй оцінці ймовірності його втечі, що, на їхню думку, виправдовувало рішення про його взяття під варту та тримання під вартою. У цьому контексті Суд ще раз наголосив, що небезпеку втечі обвинуваченого не можна оцінювати виключно на підставі суворості покарання, яке йому загрожує; її слід оцінювати з урахуванням низки інших відповідних факторів, які можуть або підтвердити наявність небезпеки втечі, або зробити її настільки незначною, що вона не може виправдовувати тримання під вартою до судового розгляду (див. *Ignatov v. Ukraine*, № 40583/15, § 41, 15 грудня 2016 року).

Суд також зазначив, що відповідна норма національного кримінального законодавства, як її тлумачать органи влади у справі першого заявника, здається, криміналізує будь-яку участь у господарському житті за умов російської окупації. Не беручи до уваги питання про доцільність такої широкої криміналізації, яке перший заявник у цій справі як таке не порушував перед Судом, форма злочину, інкримінованого першому заявнику, була найменш тяжкою з передбачених відповідною нормою кримінального законодавства, яка передбачала штраф як потенційне покарання, а позбавлення волі – лише як альтернативу.

Відповідно, це робило тяжкість покарання, яке загрожує заявнику, як підставу, наведену національними судами для обґрунтування існування ризику втечі, особливо непереконаливою. Національні органи влади та суди самі зазначили, що злочин, інкримінований заявнику, за національним законодавством класифікувався як «нетяжкий злочин». Те, що факти, інкриміновані заявнику, не мали особливої тяжкості, як видається, зрештою було підтверджено й обвинувальним вироком.

Суд дійшов висновку, що тримання під вартою першого заявника, яке тривало з 10 березня 2023 року до 30 жовтня 2024 року, не ґрунтувалося на відповідних та достатніх підставах. За цих обставин не було необхідності розглядати питання про те, чи мала місце, крім того, відсутність особливої ретельності під час проведення судового розгляду.

Щодо другої заявниці

Щодо пункту 1 статті 5 Конвенції

Щодо скарги заявниці за пунктом 1 статті 6 Конвенції щодо її тримання під вартою ЄСПЛ зауважив, що виходячи з обставин справи, посилання другої заявниці на це положення має розглядатися як аргумент на підтримку її скарги за пунктом 1 статті 5 Конвенції.

Суд ще раз наголосив, що відповідно до підпункту «с» пункту 1 статті 5 Конвенції особа може бути затримана в рамках кримінального провадження виключно з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення. Наявність обґрунтованої підозри передбачає існування фактів або інформації, які переконали б об'єктивного спостерігача в тому, що відповідна особа могла вчинити правопорушення. Однак те, що може вважатися обґрунтованим, залежатиме від усіх обставин (див. *Selahattin Demirtaş v. Turkey* (№ 2) [ВП], № 14305/17, § 314, 22 грудня 2020 року).

У цій справі не можна стверджувати, що підозра щодо заявниці ґрунтувалася на її участі в діяльності, яка на момент її здійснення була законною (на відміну, наприклад, від справи *Taner Kılıç v. Turkey* (№ 2), № 208/18, § 105, 31 травня 2022 року).

Однак склад злочину, в якому звинувачували заявницю, як це сформульовано в Кримінальному кодексі, прямо вимагав поєднання двох елементів: матеріального (надання допомоги російській державі) та психічного (вчинення цього як умисного діяння, спрямованого на заподіяння шкоди Україні).

Фактично, у звинуваченні слідчий орган, як видається, припускав, що мотивом для ймовірної схеми були скоріше комерційні міркування – бажання керівництва компанії «N.» продовжити комерційні відносини з російським приватним суб'єктом господарювання, налагоджені до початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, та обійти заборону на співпрацю з ним, введену після вторгнення. Жоден національний орган чи суд не надав жодного пояснення щодо того, чому така мотивація, хоч би якою засуджуваною вона могла видаватися з моральної точки зору в умовах війни та незважаючи на порушення закону, могла прирівнюватися до мети заподіяння шкоди Україні у значенні національного кримінального права.

У повідомленні про підозру слідчий орган посилався на постанови Кабінету Міністрів України, якими встановлювалися заборони на певні операції з росією. Однак ці постанови були перелічені серед величезної кількості інших документів, і їхня релевантність не пояснювалася.

Суд також вважав, що питання про те, чи було затримання другої заявниці виправданим у цілому, поза межами питання про наявність обґрунтованої підозри, доцільніше розглядати у рамках пункту 3 статті 5 Конвенції, з огляду на її вимогу щодо надання відповідних та достатніх підстав для позбавлення свободи згідно з цією нормою (див. *Buzadji*, цитовану вище, § 61, *Zohlandt* № 6158/18, §§ 167 та 172, 29 червня 2021 року). Щодо скарги за пунктом 1 статті 5 Конвенції ЄСПЛ не констатував порушення цього положення стосовно другої заявниці.

Щодо пункту 3 статті 5 Конвенції

При ухваленні рішення про застосування до другої заявниці запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою національні суди посилалися на тяжкість пред'явлених обвинувачень, а також на ризик її втечі, ризик впливу на свідків та знищення доказів.

Зокрема, національні суди вказували на тяжкість пред'явлених обвинувачень та загрозу покарання як на вирішальний фактор у своїй оцінці існування зазначених ризиків, зокрема ризику втечі. Однак Суд ще раз наголосив, що небезпеку втечі обвинуваченої особи не можна оцінювати виключно на підставі суворості покарання, яке їй загрожує; її необхідно оцінювати з урахуванням низки інших відповідних факторів, які можуть або підтвердити наявність небезпеки втечі, або зробити її настільки незначною, що вона не може виправдати тримання під вартою до судового розгляду (див. справу *Ignatov*, цитовану вище).

Щодо заявленої небезпеки втечі, впливу на свідків та знищення доказів, Суд вважав, що ці твердження були сформульовані досить загально, а головне – не були враховані суттєві факти. Зокрема, органи влади не взяли до уваги беззаперечну співпрацю заявниці зі слідством протягом кількох місяців до її затримання, а також не вказали на жодні ознаки того, що вона намагалася, перебуваючи на волі, будь-яким чином вплинути на хід слідства.

Дійсно, знаючи про розслідування принаймні з червня 2022 року [з фактів справи випливає, що мова йде про червень 2023 – ред. прим.] аж до її затримання 20 вересня 2023 року, заявниця співпрацювала зі слідством. Немає жодних ознак того, що вона намагалася втекти або перешкоджати розслідуванню. Національний суд, посилаючись на те, що протягом певної частини цього періоду заявниця формально не була підозрюваною, вважав, що ці факти її співпраці можна не брати до уваги. Однак він не врахував той факт, що співпраця заявниці, очевидно, тривала навіть після того, як вона стала підозрюваною, але залишалася на волі (див. справу *Khayredinov v. Ukraine*, № 38717/04, §§ 28–31, 14 жовтня 2010).

Цих міркувань достатньо, щоб Суд дійшов висновку, що тримання другої заявниці під вартою не ґрунтувалося на відповідних та достатніх підставах протягом усього розглянутого періоду.

За цих обставин не було необхідності розглядати питання про те, чи мала місце, крім того, відсутність особливої ретельності під час проведення судового розгляду.

Відповідно, стосовно другої заявниці було порушення пункту 3 статті 5 Конвенції.

Висновок

Порушення пункту 3 статті 5 Конвенції стосовно першого та другого заявників (право на свободу та особисту недоторканність).

Відсутність порушення пункту 1 статті 5 Конвенції стосовно другої заявниці.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 23 липня 2026 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася скарг заявників відповідно до пункту 3 статті 5 Конвенції про те, що їхнє тримання під вартою за злочини проти національної безпеки, передбачене законодавством, прийнятим у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії в Україну, було необґрунтованим та надмірно тривалим.

29 липня 2022 року Служба безпеки України затримала двох заявників – колишніх поліцейських. Їм було повідомлено про підозру за ч. 3 ст. 114-2 Кримінального кодексу (несанкціоноване поширення інформації про розташування ЗСУ). Слідство встановило, що 27 липня вони з автомобіля зняли на відео українські фортифікаційні споруди, після чого один із них надіслав запис на Telegram-канали, які використовуються російськими розвідувальними службами для збору інформації та підривної діяльності проти України.

1 серпня 2022 року Київський районний суд м. Харкова взяв заявників під варту. Суд визнав наявність обґрунтованої підозри та ризиків (втеча, вплив на свідків), проте, врахувавши їхні позитивні характеристики, наявність сімей та минулу службу в поліції, визначив альтернативу – заставу в розмірі 372 150 гривень для кожного. 2 серпня заставу було внесено.

Однак 3 серпня слідчий перекваліфікував справу на «державну зраду» (ст. 111 КК України). Також слідчий наголосив, що через професійний досвід заявники можуть перешкоджати розслідуванню, а в умовах війни існує ризик їхньої втечі. Того ж дня суд, застосувавши спеціальні норми Кримінального процесуального кодексу (ч. 6 ст. 176 та ч. 4 ст. 183 КПК України), скасував попереднє рішення і постановив про тримання заявників під вартою без права на внесення застави.

Восени та взимку 2022 року тримання під вартою неодноразово продовжувалося з огляду на наявність ризиків, про які йшлося вище, та необхідність проведення додаткових слідчих дій. Крім того, у жовтні 2022 року другому заявнику пред'явили додаткове обвинувачення за виправдовування збройної агресії рф (ч. 2 ст. 436-2 КК України) через його публікації в російській соціальній мережі. У січні 2023 року розслідування було завершено та передано справу до Жовтневого районного суду м. Харкова, який надалі кожні два місяці продовжував дію запобіжного заходу.

Заявники регулярно подавали апеляційні скарги на ці ухвали, заперечуючи наявність ризиків і скаржачись на формальний підхід судів. Спираючись на свої особисті обставини та практику ЄСПЛ (зокрема, справу *Piruzyan v. Armenia*), вони доводили, що автоматична відмова у звільненні під заставу порушує пункт 3 статті 5 Конвенції. Проте апеляційні суди щоразу відхиляли їхні скарги та залишали ухвали про тримання під вартою в силі.

Оцінка Суду

Відповідні загальні принципи судової практики Суду були узагальнені у справі *Buzadji v. the Republic of Moldova* ([ВП], № 23755/07, §§ 87–91, 5 липня 2016 року).

Суд неодноразово зазначав, що законодавчі механізми, які обмежують повноваження національних судів щодо прийняття рішень у справах про тримання під вартою, порушують пункт 3 статті 5 Конвенції (див. *S.B.C. v. The United Kingdom*, № 39360/98, §§ 23 та 24, 19 червня 2001 року; *Boicenco v. Moldova*, № 41088/05, §§ 134–138, 11 липня 2006 року; та *Piruzyan v. Armenia*, № 33376/07, §§ 105 та 106, 26 червня 2012 року). Будь-яка система обов'язкового тримання під вартою суперечить вимогам пункту 3 статті 5 (див. *Ilijkov v. Bulgaria*, № 33977/96, § 84, 26 липня 2001 року, з подальшими посиланнями).

Суд вважав, що неможливо обґрунтовано стверджувати про те, що положення про тримання під вартою в умовах війни та положення про винятки з обов'язкового визначення розміру застави встановлюють систему обов'язкового тримання під вартою, оскільки, як пояснив Конституційний Суд, вони не позбавляють національні суди повноважень встановлювати заставу, а лише роблять заставу можливою, а не обов'язковою, для певних злочинів. Такої ж позиції дотримувалися заявники в національних судах.

Суд дійшов аналогічного висновку у справі *Grubnyk v. Ukraine* (№ 58444/15, § 119, 17 вересня 2020 року), де він розглядав попередню норму Кримінального процесуального кодексу, яка (у період з 2014 по 2019 рік) передбачала, що до особи, підозрюваної у вчиненні певних злочинів, пов'язаних із тероризмом та національною безпекою, не можуть бути застосовані запобіжні заходи, крім тримання під вартою. У цій справі Суд дійшов висновку, що національні суди мали повноваження перевірити наявність обґрунтованої підозри щодо обвинуваченого, розглянути докази з цього приводу та постановити рішення про його звільнення.

Те саме стосується також положення про тримання під вартою в умовах війни та положення про винятки з обов'язкового визначення розміру застави, які, згідно з тлумаченням Конституційного Суду, накладають менше обмежень на прийняття рішень судами, ніж законодавча норма, що розглядалася у справі *Grubnyk* (зазначений вище).

Отже, Суд перейшов до розгляду, з урахуванням принципів, що ґрунтуються на його усталеній судовій практиці (див. справу *Buzadji*, згадану вище, та справу *Kharchenko v. Ukraine*, № 40107/02, §§ 79–81 та 99, 10 лютого 2011 року), чи існували «вагомі та достатні» підстави для тримання під вартою та чи проводили органи влади провадження з «особливою ретельністю».

Національні суди дійшли висновку, що ризики втечі, знищення доказів, впливу на свідків та повторного вчинення злочину виправдовували тримання заявників під вартою, а також що жоден інший запобіжний захід не міг запобігти цим ризикам. При цьому вони посилалися на клопотання слідчого про застосування та продовження строку тримання під вартою, в якому, у свою чергу, наводилися конкретні факти щодо справ заявників, що свідчили про наявність зазначених ризиків.

Суд не вбачав підстав для критики оцінки національних судів щодо наявності зазначених ризиків. Цей висновок не змінювався тим фактом, що деякі з цих підстав, можливо, були наведені прокурором і лише підтримані судами (див. *Ugulava v. Georgia*, № 5432/15, § 101, 9 лютого 2023 року).

Той факт, що спочатку для заявників було встановлено заставу, не змінював оцінки Суду з наступних причин. Особливість чинної національної законодавчої бази полягає в тому, що вона вимагає від судів одночасно встановити, що жоден запобіжний захід, окрім тримання під вартою, не запобігатиме ризикам, що обґрунтовують тримання під вартою, і водночас призначити заставу незалежно від їхньої оцінки обставин справи, за умови, що злочин не підпадає під дію положення про винятки з її обов'язкового визначення. Ця очевидна суперечність, притаманна національній законодавчій базі, також знайшла відображення в ухвалі районного суду.

Таким чином, по суті, початкове рішення про визначення застави для заявників не обов'язково ґрунтувалося на справжній оцінці суду щодо того, що за цих обставин їхнє звільнення під заставу було б виправданим, а цілком могло бути продиктовано необхідністю дотримання чинної нормативно-правової бази, яка передбачала визначення застави незалежно від оцінки судом обставин справи (порівняйте, наприклад, справу *Plachkov v. Ukraine* [Комітет], № 76250/13, 15 квітня 2021 року).

Нарешті, заявники не стверджували, що органи влади не проявили «особливої ретельності» під час проведення судового розгляду (див. *Grubnyk*, там само), і не довели, що в ході розгляду мали місце затримки, які можна було б приписати органам влади. Тримання заявників під вартою тривало з 29 липня 2022 року щонайменше до 13 грудня 2024 року. Враховуючи, що сторони, хоча й подавали свої зауваження ще в жовтні 2025 року, не інформували Суд про будь-які подальші події у провадженні після 13 грудня 2024 року, Суд вважав, що він не зобов'язаний розглядати будь-який можливий період тримання під вартою після цієї дати. Заявники мали можливість подавати скарги щодо подальших подій.

Період, що розглядався, – два роки та понад чотири місяці – видається значним в абсолютному сенсі. Однак Суд зазначив, що в деяких справах він не встановив порушення пункту 3 статті 5 Конвенції навіть у випадках

тривалішого тримання під вартою (див., наприклад, *Van der Tang*, цитовану вище, §§ 58–76, 3 роки та 1 місяць; *Chraidi v. Germany*, № 65655/01, §§ 33, 44–48, ECHR 2006-XII, 5 років і 6 місяців, *Buta v. Poland*, № 18368/02, §§ 29–48, 28 листопада 2006 року, 2 роки і 6 місяців, *Titarenko v. Ukraine*, № 31720/02, § 74, 20 вересня 2012 року, 3 роки та майже 8 місяців, *Ereren v. Germany*, № 67522/09, §§ 53–66, 6 листопада 2014 року, 5 років та 8 місяців, *Gábor Nagy v. Hungary (№ 2)*, № 73999/14, §§ 66–80, 11 квітня 2017 року, майже 3 роки, *Štvrtecký v. Slovakia*, № 55844/12, §§ 56–72, 5 червня 2018 року, 3 роки та 8 місяців). У цій справі, як уже зазначалося, заявники не стверджували, що мали місце будь-які надмірні затримки.

Суд дійшов висновку, що за обставин цієї справи, з огляду, зокрема, на відсутність конкретних тверджень заявників з цього питання та зважаючи на вищезазначений контекст, не було доведено, що органи влади не проявили «особливої ретельності» під час проведення судового розгляду.

Відповідно, порушення пункту 3 статті 5 Конвенції не було.

Висновок

Відсутність порушення пункту 3 статті 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 23 липня 2026 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 6 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД)

RUSSU v. The Republic of Moldova (№ 2697/15)

Обставини справи

Справа стосувалася визнання недійсним договору дарування через дванадцять років шляхом задоволення позову, щодо якого, за твердженням заявниці, було пропущено строк позовної давності, внаслідок чого вона втратила право власності на половину будинку своїх покійних батьків та прилеглу земельну ділянку.

У 2000 році брат заявниці (далі – Л. Р.) передав заявниці половину права власності на будинок їхніх покійних батьків за договором дарування, підписаним у присутності нотаріуса.

У 2005 році заявниця, Л. Р. та його дружина набули право власності на прилеглу земельну ділянку від муніципалітету. Заявниця проживала в подарованому будинку близько десяти років і сплачувала всі рахунки та податки, пов'язані з будинком і земельною ділянкою, до 2012 року, коли її брат ініціював судовий процес з метою оскарження права власності та дійсності договору дарування. Він стверджував, що його сестра ввела його в оману, і він лише у 2012 році, під час процедури оформлення спадщини після смерті своєї дружини, усвідомив, що фактично подарував половину будинку.

1 березня 2013 року Районний суд Буюкань задовольнив позов Л. Р. Він визнав недійсним (нікчемним) договір дарування укладений між Л. Р. Та заявницею, а також Державний акт на право власності на земельну ділянку, виданий на ім'я заявниці.

Суд постановив, що дарування спірного будинку було здійснено без згоди дружини Л. Р., яка за законом була обов'язковою. Суд також зазначив, що заявниця скористалася тим, що Л. Р. є глухонімим. Йому не було надано перекладача, і він не розумів характеру договору. За таких обставин вищезазначений договір було визнано недійсним (абсолютна недійсність /нікчемність).

4 березня 2013 року Районний суд Буюкань додатковим рішенням ухвалив виселити заявницю зі спірного будинку.

16 липня 2013 року Апеляційний суд м. Кишинів відхилив апеляційну скаргу заявниці на вищезазначене рішення. Він вважав, що заявниця ввела Л. Р. в оману і шляхом обману привела його до нотаріуса та змусила підписати документ. Заявниця оскаржила вищезазначене рішення шляхом подання касаційної скарги.

18 грудня 2013 року касаційну скаргу заявниці було задоволено, а справу направлено на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

13 березня 2014 року цей суд відхилив апеляційну скаргу заявниці та залишив у силі рішення суду першої інстанції.

20 серпня 2014 року Вищий суд юстиції відхилив касаційну скаргу, подану заявницею, і залишив у силі рішення Апеляційного суду. Вищий суд зазначив, що суди нижчих інстанцій правильно застосували Цивільний кодекс в попередній редакції (1964 року) та інститут абсолютної недійсності (нікчемності) у цій справі, і що було надано достатньо доказів для обґрунтування абсолютної недійсності договору дарування.

У результаті судового провадження заявниця втратила право власності на половину спірного будинку та прилеглу земельну ділянку.

Заявниця скаржилася на порушення пункту 1 статті 6 Конвенції та статті 1 Першого протоколу через те, що національні суди розглянули позов, щодо якого вплив строк позовної давності.

Оцінка Суду

Заявниця скаржилася за пунктом 1 статті 6 Конвенції на те, що провадження в національних судах було несправедливим і порушувало принцип юридичної визначеності. Вона стверджувала, що національні суди не застосували позовну давність відповідно до положень Цивільного кодексу в попередній редакції, який встановлював строк в 3 роки, протягом якого особа могла захистити свої права в суді. У результаті брат заявниці зміг успішно оскаржити договір дарування через понад 12 років після його укладення, знехтувавши принципом, викладеним у статті 6 нового Цивільного кодексу.

Уряд стверджував, що національні суди у своїх рішеннях діяли відповідно до закону та досягли справедливого балансу між стверджуваним правом власності заявниці та законним інтересом у захисті раніше порушених прав L. P. від зловживань з огляду на його фізичну ваду.

Загальні принципи щодо юридичної визначеності у цивільних справах були узагальнені в рішеннях у справах *Brumărescu v. Romania* ([ВП], № 28342/95, § 61, ECHR 1999-VII) та *Baroul Partner-A v. Moldova* (№ 39815/07, §§ 36–37, від 16 липня 2009 року). Суд встановив, зокрема, що розгляд скарги поза межами встановлених законом строків може підірвати принцип юридичної визначеності (див. рішення у справі *Ghinea v. Moldova*, № 15778/05, § 35, від 26 червня 2012 року).

У цій справі Суд зазначив, що національні суди вирішили не відхиляти позов L. P. відповідно до положень Цивільного кодексу в попередній редакції, а застосувати положення нового Цивільного кодексу, який набрав чинності в червні 2003 року.

Суд не ставив під сумнів право Держави ухвалювати нове законодавство, що регулює строки в цивільному судочинстві. Однак з цього не випливало,

що застосування цих нових норм у спосіб, який порушує стабільність правових ситуацій, що набули остаточного характеру внаслідок застосування відповідного строку позовної давності до прийняття такого законодавства, є сумісним із Конвенцією. Допущення протилежного означало б визнання того, що Держава вільна ігнорувати строки давності та оскаржувати остаточні правові ситуації просто шляхом використання свого повноваження ухвалювати нове законодавство після закінчення відповідного строку. Суд зазначив, що вищевикладений висновок видається узгодженим зі статтею 6 нового Цивільного кодексу, яка встановлює, що новий Кодекс не має зворотної дії і не може «змінювати або скасовувати умови, за яких виникла попередня правова ситуація, або умови, за яких така правова ситуація припинила своє існування» (див. *Virprod-Lux S.R.L. v. the Republic of Moldova* № 5067/08, §§ 18–20, від 18 червня 2019 року).

Суд дійшов висновку, що тлумачення встановленого законом строку для порушення судового провадження, застосоване національними судами, призвело до наслідків, несумісних із принципом юридичної визначеності, гарантованим статтею 6 Конвенції. Задовольнивши позов L. P., національні суди спричинили втрату заявницею майна, набутого за договором дарування, укладеним 12 років тому, тим самим змінивши правову ситуацію, яка стала остаточною внаслідок впливу строку давності, та підірвавши принцип юридичної визначеності.

Відповідно, було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

ЄСПЛ також розглянув скаргу заявниці про те, що задоволення позову, щодо якого вплив строк позовної давності, мало наслідком порушення її права на мирне володіння майном, гарантованого статтею 1 Першого протоколу до Конвенції. Розглянувши наявні в його розпорядженні матеріали було констатовано порушення й цього положення.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності).

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом 2 липня 2026 року та є остаточним.

СТАТТЯ 7 КОНВЕНЦІЇ (НІЯКОГО ПОКАРАННЯ БЕЗ ЗАКОНУ)

R.B. v. Italy (№ 20409/23)

Обставини справи

У вересні 2020 року заявника було визнано винним у вчиненні сексуального насильства відповідно до статті 609-bis Кримінального кодексу (далі – КК) та у виготовленні дитячої порнографії відповідно до статті 600-ter § 1 КК. Відповідні діяння були вчинені у період з 2014 по 2016 роки та стосувалися сексуального насильства над неповнолітньою племінницею його співмешканки L. B., а також використання її для створення порнографічних матеріалів. Заявника було засуджено до загального покарання у вигляді дев'яти років позбавлення волі та штрафу в розмірі 80 000 євро (EUR). Зокрема, за злочин, пов'язаний з дитячою порнографією, передбачений статтею 600-ter § 1, він отримав покарання у вигляді семи років позбавлення волі та штрафу в розмірі 50 000 євро.

У своїй апеляційній скарзі на вирок заявник стверджував, *inter alia*, що Об'єднані палати Касаційного суду (далі – Об'єднані палати) – своїм рішенням № 51815 від 2018 року, на яке посилався суд першої інстанції, – непередбачувано відступили від своєї усталеної судової практики, а саме від практики, сформованої рішенням Об'єднаних палат № 13 від 2000 року, в якому було визнано, що стаття 600-ter § 1 вимагала, щоб у кожній справі було встановлено наявність очевидного ризику розповсюдження відповідних порнографічних матеріалів; за відсутності такого ризику дія з виготовлення зазначеної дитячої порнографії класифікувалася б як така, що підпадає під дію статті 600-quater КК – як злочин, пов'язаний із володінням дитячою порнографією або доступом до неї, за який передбачено значно менш суворе покарання. Апеляційний суд залишив у силі вирок щодо заявника, підтвердивши покарання, призначене відповідно до статті 600-ter § 1. Його касаційну скаргу з питань права Касаційний суд відхилив; таким чином, вирок став остаточним.

Заявник скаржився, що його засудження ґрунтувалося, на його шкоду, на новому тлумаченні положення, яке визначає склад злочину, що стало наслідком відступу Касаційним судом від своєї попередньої усталеної судової практики. Він посилався на пункт 1 статті 6 та на статтю 7 Конвенції.

Оцінка Суду

Стаття 600-ter § 1, яка була чинною у відповідний час, передбачала покарання для будь-якої особи, яка, використовуючи неповнолітніх віком до вісімнадцяти років, здійснювала порнографічні покази чи виступи, або виробляла порнографічні

матеріали, або вербувала чи схиляла неповнолітніх віком до вісімнадцяти років до участі в порнографічних показах чи виставах, або іншим чином отримувала прибуток від таких виступів. Дії заявника були кваліфіковані національними судами як «виробництво» порнографічних матеріалів. Не заперечувалося, що фотографії, виявлені на його комп'ютері та мобільному телефоні, на яких була зображена L. B., становили порнографічні матеріали. У цій справі питання полягало в тому, чи міг заявник на підставі формулювання відповідних норм знати, що його поведінка потягне за собою кримінальну відповідальність згідно зі статтею 600-ter § 1. Питання передбачуваності слід оцінювати з точки зору засудженого на момент вчинення інкримінованого злочину, а також з огляду на передбачуваність судового тлумачення елементів складу злочину.

Згідно з рішенням № 13 від 2000 року, поведінку винних осіб слід було оцінювати в кожному конкретному випадку з метою перевірки того, чи становить така поведінка реальний ризик розповсюдження дитячої порнографії; за відсутності такого ризику виготовлення дитячої порнографії визнаватиметься «володінням» відповідно до статті 600-quater. Суд взяв до уваги твердження заявника, що національні суди послідовно дотримувалися такого тлумачення аж до 2018 року. На підставі рішення № 13 від 2000 року Об'єднані палати забезпечили, щоб зазначене вище тлумачення набуло характеру усталеної практики.

Якби заявника було засуджено за статтею 600-quater, йому могло б бути призначено максимальне покарання у вигляді трьох років позбавлення волі. Унаслідок того, що його діяння були кваліфіковані як такі, що підпадають під сферу застосування частини 1 статті 600-ter, заявнику загрожував строк позбавлення волі від шести до дванадцяти років; у підсумку йому було призначено покарання у вигляді семи років позбавлення волі. Однак той факт, що поведінка заявника могла підпадати під сферу застосування іншої кримінально-правової норми, не звільняв Суд від обов'язку оцінити, чи міг він на відповідний час обґрунтовано передбачити, що йому загрожуватиме засудження за злочин, пов'язаний з виготовленням дитячої порнографії за частиною 1 статті 600-ter. Насправді, якісні вимоги щодо доступності та передбачуваності, які охоплюються поняттям «закон», мали бути задоволені як стосовно визначення злочину, так і щодо покарання, яке тягне за собою відповідний злочин.

У рішенні № 51815 від 2018 року Об'єднані палати, звернувши увагу на два випадки, що не відповідали їхній усталеній судовій практиці, зазначили, що злочин, пов'язаний з дитячою порнографією, тлумачився як злочин «конкретного ризику заподіяння шкоди» – тобто такий, що відповідав критеріям, викладеним у їхньому попередньому рішенні № 13 від 2000 року, – «фактично в усій» їхній судовій практиці. Засуджуючи заявника за статтею 600-ter, суди спиралися на рішення № 51815 від 2018 року, в якому вимогу щодо встановлення

реального ризику розповсюдження порнографічного матеріалу було відхилено як таку, що «подолана еволюцією нормативно-правової бази та, у будь-якому разі, є анахронічною», оскільки вона стосувалася соціального контексту та рівня технологічного розвитку, які радикально змінилися. Суд зазначив, що в цьому рішенні злочин, передбачений статтею 600-ter, не тлумачився у спосіб, який виходив би за межі тексту цієї норми, що чітко кваліфікує виготовлення дитячої порнографії як злочин.

Крім того, висновок про те, що більше не було необхідності встановлювати реальний ризик розповсюдження зазначеного матеріалу, було зроблено на підставі аналізу еволюції національної та міжнародної правових баз щодо кримінальної відповідальності за дитячу порнографію. Зокрема, редакція статті 600-ter § 1, яка була чинною на відповідний момент, стала результатом законодавчих змін, внесених у 2012 році з метою приведення національної нормативної бази у відповідність до параметрів, встановлених Ланцаротською конвенцією та Директивою 2011/93/ЄС Європейського парламенту та Ради від 13 грудня 2011 року. Крім того, попереднє тлумачення статті 600-ter впливало з необхідності пом'якшити суворість покарань, передбачених цією нормою в її редакції, що передувала зазначеним змінам, у контексті, коли відповідне законодавство не містило визначення поняття «дитяча порнографія». Що стосується технологічного прогресу, Об'єднані палати підкреслили, що на сьогодні широко поширені підключені до Інтернету пристрої, що забезпечують постійний доступ до комунікаційних технологій, і тому слід вважати, що будь-яке створення зображень або відеоматеріалів може бути розповсюджене.

У рішенні № 51815 за 2018 рік Об'єднані палати ретельно проаналізували національне та наднаціональне законодавство щодо дитячої порнографії та детально пояснили, чому вони вважали, що нове тлумачення більшою мірою відповідає потребі посилення захисту гідності та належного статевого розвитку неповнолітніх, які, на їхню думку, порушуються (самі по собі) будь-яким виробництвом дитячої порнографії. Крім того, вони відкрито розглянули питання щодо наслідків нового тлумачення та дійшли висновку, що відмова від необхідності встановлення реального ризику розповсюдження порнографічних матеріалів не розширила сферу застосування цієї норми, оскільки такий ризик на сьогодні є широко поширеним, а соціальні та технологічні умови – як і національні та наднаціональні правові бази – зазнали суттєвих змін. Зокрема, потреба в оцінці кожного конкретного випадку сьогодні більше не є актуальною, оскільки кожен має доступ до мережі Інтернет та пристроїв, що полегшують обмін контентом.

На цьому тлі Суд дійшов висновку, що замість того, щоб скасувати існуючу до цього прецедентну практику, у своєму рішенні № 51815 від 2018 року Об'єднані

палати запропонували нове застосування поняття «виробництво дитячої порнографії» до фактичних обставин, що відрізнялися від тих, які розглядалися в їхньому рішенні № 13 від 2000 року, – тобто в контексті, де ризик розповсюдження порнографічних матеріалів був завжди присутній, оскільки він є невід'ємною частиною наявності комп'ютера, планшета чи смартфона. Суд погодився з наявністю цього невід'ємного ризику. Він також поділяв занепокоєння Касаційного суду щодо необхідності забезпечення належного захисту недоторканності, благополуччя та саморозвитку дітей і ще раз наголосив, що стосовно таких серйозних діянь, як сексуальне насильство над дітьми, на держави-члени покладається обов'язок забезпечити наявність ефективних норм кримінального права.

Стаття 7 Конвенції не виключала судової правотворчості та не забороняла поступового уточнення правил кримінальної відповідальності шляхом судового тлумачення від справи до справи за умови, що відповідний розвиток права узгоджувався із суттю правопорушення та міг бути розумно передбачуваним.

Хоча заявник, можливо, і став жертвою нового застосування поняття «виробництво дитячої порнографії», відповідно до якого це поняття більше не обмежувалося порнографією, призначеною для використання третіми особами, таке застосування ґрунтувалося на обґрунтованому еволюційному тлумаченні статті 600-ter § 1 і було сумісним із її формулюванням та «відповідало суті правопорушення». Суд також не виявив жодного явного порушення чи свавілля у застосуванні зазначеного закону до заявника. У цьому зв'язку Суд зазначив, що на телефоні та комп'ютері заявника було виявлено матеріали з дитячою порнографією, а Апеляційний суд, розглядаючи аргумент заявника про те, що його засудження за статтею 600-ter не було передбачуваним, зауважив, що загальновідомим є те, що ризик розповсюдження є невід'ємною частиною використання засобів, придатних для такого розповсюдження.

Відповідно, а також з огляду на конкретні обставини цієї справи, тлумачення та застосування національного законодавства національними судами не спричинило наслідків, що суперечили б Конвенції.

Таким чином, порушення статті 7 Конвенції не було.

Висновок

Відсутність порушення статті 7 Конвенції (ніякого покарання без закону).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 16 липня 2026 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 8 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ)

IVANYUSHCHENKO v. Switzerland (№ 54708/20)

Обставини справи

Справа стосувалася колишнього депутата українського парламенту, який протягом багатьох років намагався домогтися виключення свого імені зі списку санкцій, спрямованих проти колишніх керівників України (уряду Віктора Януковича). З точки зору статті 8 Конвенції заявник, серед іншого, стверджував, що внесення його імені до цього списку шкодить його репутації.

У лютому 2014 року, після усунення з посади Президента України Віктора Януковича, Федеральна рада Швейцарії ухвалила постанову про блокування активів колишнього президента та його оточення, зокрема й заявника, через підозри в корупції. На підставі цього рішення навесні 2014 року у Швейцарії було заморожено активи заявника та його родини на суму понад 100 мільйонів швейцарських франків. Паралельно у березні 2014 року санкції проти нього запровадила Рада Європейського Союзу, однак 8 листопада 2017 року Суд справедливості ЄС скасував ці обмежувальні заходи, констатувавши недостатність доказів щодо розтрати державних коштів. Згодом обмеження щодо заявника також скасувала Канада, а Інтерпол видалив його дані зі своїх баз.

Посилаючись на рішення Суду справедливості ЄС та тривалість арешту, з кінця 2017 року заявник намагався оскаржити заморожування активів у Швейцарії, стверджуючи про порушення принципу пропорційності та його права на повагу до приватного життя. Після низки відмов, у березні 2020 року Федеральний суд Швейцарії остаточно відхилив його скаргу. Суд роз'яснив, що за швейцарським Законом про майнові цінності незаконного походження (далі – LVP), на відміну від європейського права, для блокування достатньо лише «ймовірності» незаконного походження коштів, а не доведеної вини. Суд дійшов висновку, що з огляду на складність фінансових схем, загальний строк блокування ще не перевищив передбачений законом 10-річний максимум, а втручання в права заявника є пропорційним і необхідним заходом для забезпечення міжнародної правової допомоги Україні.

Паралельно з адміністративними процедурами тривали кримінальні провадження щодо заявника.

Прокуратура Швейцарії, яка з 2014 року розслідувала справу про відмивання коштів, у січні 2022 року закрила її, дійшовши висновку, що подальше розслідування належить до компетенції українських органів. Провадження в Монако також було закрито у 2021 році через брак доказів. В Україні більшість

справ закрили, проте одне провадження формально тривало (досудове розслідування зупинялося до встановлення місцезнаходження заявника).

Водночас Швейцарія ще у 2017 році передала Україні зібрані докази в рамках міжнародної правової допомоги, а суди відхилили спроби заявника зняти накладені у зв'язку з цим арешти. Зрештою, 25 травня 2022 року Федеральна рада Швейцарії, зважаючи на те, що через війну Україна об'єктивно не може самотійно завершити процес конфіскації, доручила розпочати в судовому порядку виняткову адміністративну процедуру остаточної конфіскації понад 100 мільйонів франків заявника на підставі закону LVP з метою їх подальшого повернення Україні.

Заявник, зокрема, стверджував, що внесення його імені до санкційного списку, а також захід щодо блокування всіх його активів і майнових інтересів у Швейцарії, що діє з 28 лютого 2014 року, серйозно порушують право на повагу до його репутації, що є складовою частиною права на повагу до приватного життя, гарантованого статтею 8 Конвенції.

Оцінка Суду

i. Правова основа

Суд зазначив, що заявник не заперечував, що стверджуване втручання мало правову підставу. Суд підтвердив, що втручання ґрунтувалося на Законі про майнові цінності незаконного походження, зокрема на статтях 3 та 6 цього закону, а також на постанові щодо України. Дія зазначеної постанови неодноразово продовжувалася, перш ніж була скасована 28 лютого 2023 року.

Суд дійшов висновку, що втручання було «передбачене законом», як того вимагає пункт 2 статті 8 Конвенції.

ii. Легітимна мета

Щодо питання, чи переслідувало стверджуване втручання хоча б одну з легітимних цілей, перелічених у пункті 2 статті 8 Конвенції, Суд погодився з твердженням Уряду про те, що цей захід, а саме оприлюднення імені заявника в іменному списку, доданому до постанови щодо України, мав на меті запобігти виведенню коштів колишнього глави України та його оточення зі швейцарського фінансового ринку та забезпечити, у разі подальшого підтвердження незаконного походження цих активів, їх повернення законним правонаступникам. Він зазначив, що до цього додається легітимний інтерес швейцарських органів влади у боротьбі з надходженням на їхню територію активів сумнівного походження та із організованою злочинністю, внаслідок чого Швейцарія також мала власний інтерес у збереженні оскаржуваного заходу, зокрема в превентивних та стримувальних цілях.

Отже, Суд вважав, що оскаржувані заходи мали на меті запобігання кримінальним правопорушенням та захист прав інших осіб.

iii. Необхідність спірного заходу в демократичному суспільстві, зокрема з точки зору його пропорційності

Щодо інтересу суспільства, на який посилався Уряд, Суд нагадав, що Швейцарія вжила оскаржуваних заходів щодо заявника після придушення демонстрацій на Майдані Незалежності в Києві (Україна), що відбулися в період з листопада 2013 року по лютий 2014 року. Суд також зазначив, що після усунення з посади президента України Віктора Януковича, яке відбулося в лютому 2014 року, федеральний уряд Швейцарії ухвалив постанову щодо України про блокування у Швейцарії майнових цінностей усуненого президента та його оточення, зокрема заявника, з огляду на серйозні підозри у корупції, що пред'являлися проти цих осіб.

Саме в рамках цих заходів ім'я заявника було внесено до санкційного списку, доданого до зазначеної постанови. З Повідомлення Федеральної ради щодо Закону про майнові цінності незаконного походження від 21 травня 2014 року випливало, що опублікування іменного списку політично значущих осіб та їхніх наближених осіб в Офіційному збірнику федеральних законів (RO) мало на меті забезпечити якомога ширше інформування фінансових посередників, а також осіб й установ, які володіють або управляють майновими цінностями у Швейцарії, щоб вони могли переконатися у дотриманні свого обов'язку щодо повідомлення та надання інформації, встановленого статтею 7 зазначеного закону.

Суд вважав за доцільне відмежувати цю справу від справи *Nada v. Switzerland* (№ 10593/08, 12 вересня 2012 року) щодо правової основи оскаржуваних заходів. Що стосується справи «Nada», Суд нагадав, що оскаржувані заходи були вжиті на підставі наказу щодо Талібану, прийнятого на виконання резолюцій Ради Безпеки №№ 1267 (1999), 1333 (2000), 1373 (2001) та 1390 (2002), відповідно до Розділу VII Статуту Організації Об'єднаних Націй, які зобов'язують Держави діяти від власного імені та забезпечувати їхнє виконання на національному рівні. Щодо цієї справи, то оскаржувані заходи не впливали із таких юридично обов'язкових резолюцій, ухвалених в рамках Організації Об'єднаних Націй.

Натомість Суд зазначив, що заходи, вжиті урядом Швейцарії, були скоординовані та узгоджені із заходами, прийнятими ЄС та іншими міжнародними інституціями. У цьому зв'язку Суд зазначив, що відповідно до пункту 3 статті 3 Закону про майнові цінності незаконного походження, Федеральна рада, як правило, перед тим, як видати наказ про блокування, повинна з'ясувати «позицію основних Держав-партнерів і міжнародних організацій» щодо заходів

блокування та «координувати свої дії в часовому та матеріальному плані з діями цих Держав та організацій». Отже, Суд констатував, що оскаржувані заходи, вжиті Швейцарією щодо відповідних осіб та суб'єктів, були частиною колективних і спільних зусиль Держав-членів Ради Європи.

З огляду на вищезазначене, Суд вважав, що на момент прийняття постанови щодо України існував важливий інтерес суспільства, який зберігається й дотепер, у тому, щоб колишній режим, що існував в Україні та загалом вважався корумпованим, зазнав процедур і санкцій, спрямованих на конфіскацію майна та активів, незаконно набутих відповідними особами.

Щодо інтересу заявника у збереженні своєї репутації, Суд погодився з висновком Федерального суду, на який звернув увагу Уряд, про те, що репутації заявника зашкодило не стільки внесення його імені до санкційного списку, скільки різні кримінальні провадження та процедури взаємної допомоги у кримінальних справах проти нього, які призвели до арешту його майна та були оприлюднені, внаслідок чого вилучення його імені із зазначеного списку не відновило б його репутацію автоматично.

Щодо характеру опублікованої інформації, Суд нагадав, що оскаржуваний запис у додатку до постанови щодо України мав такий зміст: «Юрій ІВАНЮЩЕНКО, народився 21 лютого 1959 року, депутат, наближений до Віктора Януковича». Суд вважав, що ця інформація є досить легкодоступною в Інтернеті, оскільки заявник є відомою особою, принаймні в Україні. За цих обставин Суд вважав, що оскаржуване втручання видається менш серйозним, ніж у справі *L.B. v Hungary* (№ 36345/16, 09 березня 2023 року), у якій заявник не був публічною особою і в якій Суд задовольнив скаргу щодо того, що деякі його персональні дані, зокрема його приватна адреса, були зазначені у списку основних платників податків-боржників, опублікованому компетентним податковим органом.

Суд констатував, що оскаржувані заходи, зокрема внесення імені заявника до санкційного списку зберігалися протягом значного періоду часу, а саме майже дев'ять років. Однак слід зазначити, що саме заявник перешкоджав просуванню кримінального провадження в Україні. Із зауважень урядів Швейцарії та України випливає, що місцеперебування заявника достеменно невідоме і що він жодним чином не співпрацював з українськими органами влади, і заявник ці твердження не заперечував. Суд також не залишив поза увагою, що українські органи влади можуть стикатися з труднощами у зв'язку з діями росії в деяких регіонах України у 2014 році та масштабним наступом, розпочатим російською армією у лютому 2022 року, і що ця ситуація може спричинити додаткову затримку (див., у цьому контексті, *Chaykovskyy v. Ukraine*, № 48879/19, § 96, 9 жовтня 2025 року, та *Khlebiuk v. Ukraine*, № 2945/16, §§ 69–71, 80–81, 25 липня 2017 року).

Щодо поширення персональних даних в Інтернеті в контексті скарг за статтями 8 та 10 Конвенції, Суд визнав, що онлайн-комунікації та їхній зміст

становлять набагато більшу загрозу, ніж преса, для здійснення та користування основними правами і свободами, зокрема правом на повагу до приватного життя. Однак Суд не мав інформації про те, чи багато осіб, окрім фінансових установ і підприємств, яких безпосередньо стосується постанова щодо України, цікавилися опублікованими у санкційному списку іменами та звернули на них увагу.

Нарешті, Суд надав значення тому, що заявник мав у своєму розпорядженні належну правову базу, яка дозволила йому обґрунтувати свої скарги, зокрема ту, що ґрунтується на стверджуваному порушенні права на повагу до його репутації з точки зору статті 8 Конвенції. Суд зазначив, що кожна із судових інстанцій, в яких заявник виклав свої аргументи, надала на них вичерпну та детальну відповідь у межах оскаржуваного процесу ухвалення рішень. Суд також констатував, що немає підстав вважати, що існувало свавілля та що загалом суди ухвалили добре обґрунтовані рішення.

Суд констатував, що у своєму рішенні щодо заявника Федеральний суд детально відповів на скарги на підставі Конвенції, зокрема з точки зору права на репутацію, та, серед іншого, розглянув питання про пропорційність оскаржуваного заходу. Зокрема, Суд зазначив, що Федеральний суд мотивовано та без свавілля обґрунтував своє рішення про відхилення клопотання заявника про виключення його із санкційного списку.

Щодо питання про можливість застосування іншого заходу, який менше порушує відповідне основоположне право заявника та дозволяє досягти тієї самої мети (у цьому контексті вищезгадане рішення у справі «Nada», § 183), це питання, як видається, не було розглянуто національними судами, зокрема Федеральним судом, хоча останній абстрактно посилався на цей принцип у своєму рішенні від 11 березня 2020 року.

З огляду на вищевикладене, Суд переконався, зокрема з урахуванням меж свободи розсуду, яку мала Держава-відповідач, що оскаржуване втручання ґрунтувалося на нагальній потребі суспільства, було пропорційним поставленим цілям і, отже, було «необхідним у демократичному суспільстві» у значенні пункту 2 статті 8 Конвенції.

Отже, порушення статті 8 Конвенції не було.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 02 липня 2026 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 10 КОНВЕНЦІЇ (СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ)

KUNSTELJ v. Slovenia (№ 5257/22)

Обставини справи

У 2010 році з невідомих причин заявник почав згадувати у своїх численних дописах в особистому блозі двох журналістів – V. V. та Š. P. Зокрема, він називав V.V. «педиком» (peder), «гоміком» (homič), «любителем геїв», «щуром» (podgana), «гнійною виразкою» (gnojna bula), «збоченцем» (iztirjenec), «розпусником домашніх тварин» (nadlegovalec domačih živali), тощо. Також він стверджував, що V. V. примушував його до сексуального контакту та торкався його тіла в сексуальний спосіб, а також знущався над собаками.

Š. P. була описана заявником як «та повія із Залога» (tista vlačuga iz Zaloga), «справжня Мата Хари» (prava Mata Hari) та «гірша за шматок лайна» (manj kot drek). Він заявив, що вона «випорожнила яйця багатьом чоловікам» (da je marsikomu spraznila jajca), що вона має «статус медійної повії» (da ima primat medijske vlačuge) тощо.

Районний суд м. Любляна ухвалив рішення у цивільній справі, яким заборонив заявнику надалі публікувати матеріали про V. V., в яких його характеризували як шахрая, брехуна та особу, яка вчиняє сексуальні домагання до людей і знущається над тваринами, а також заборонив йому вживати нецензурні слова та інші подібні вирази.

Крім того, протягом багатьох років суди приймали рішення про кілька тимчасових судових заборон, які зобов'язували заявника припинити ображати V. V. та Š. P. у своїх дописах у блозі. Проте заявник продовжував публікувати дописи про них і, зрештою, у рамках цивільного судочинства був зобов'язаний сплатити два штрафи по 10 000 євро (EUR) кожен за невиконання тимчасових судових заборон. Проте в наступному дописі у блозі він погрожував V. V. та його адвокату фізичним насильством, що стало предметом окремого кримінального провадження.

8 березня 2012 року V. V. та Š. P. подали приватний кримінальний позов проти заявника за кримінальні правопорушення у вигляді образи та клепу. Провадження стосувалося дописів, опублікованих у особистому блозі заявника за допомогою веб-сервісу Wordpress у період з 3 червня 2010 року по 22 лютого 2012 року. Після того як ці дописи були видалені на підставі судового рішення, заявник 4 березня 2012 року опублікував їх знову у своєму новому особистому блозі за допомогою веб-сервісу Google Blogger.

13 травня 2013 року суд визнав заявника винним у двох епізодах образи та одному епізоді клепу відповідно до статті 158, частин 1 і 2, та статті 159, частин 1 і 2, Кримінального кодексу (далі – КК). Загалом його засудили до шести місяців позбавлення волі. Суд визнав, що це було єдиним належним покаранням, зважаючи на тривалі та серйозні образи, спрямовані заявником на V. V. та Š. P.,

його відмову сплатити раніше накладені штрафи, повторну публікацію видалених дописів у блозі, відсутність каяття та його попередні судимості за інші злочини.

30 жовтня 2014 року Вищий суд м. Любляна відхилив апеляцію заявника та залишив у силі рішення суду першої інстанції. Суд, зокрема, встановив, що заявник не є журналістом, що він вчиняв кримінальні правопорушення через ЗМІ, а також що V. V. та Š. P. не є публічними особами. Вищий суд визнав, що висловлювання заявника мали наклепницький характер і не ґрунтувалися на фактах. Суд погодився з позицією Районного суду м. Любляна щодо призначеного покарання та додатково наголосив, що заявник продовжував свою образливу поведінку протягом усього судового розгляду.

Щодо призначеного покарання у вигляді позбавлення волі без умовного терміну Вищий суд ще раз наголосив на тяжкості кримінальних правопорушень, вчинених з використанням Інтернету, на наполегливому та безперервному характері вчинення цих правопорушень, на неправдивому та об'єктивно образливому характері написаного контенту, на безпідставності цих висловлювань, а також на відсутності попередніх контактів між V. V., Š. P. та заявником. Він дійшов висновку, що покарання у вигляді позбавлення волі було призначено як крайній захід, з огляду на надзвичайне втручання заявника у права V. V. та Š. P.

Своїм рішенням від 19 вересня 2015 року Верховний суд відхилив клопотання заявника щодо захисту законності (*zahteva za varstvo zakonitosti*), підтримавши аргументацію судів нижчих інстанцій. Суд зазначив, що, з огляду на відсутність будь-якої можливості зміни поведінки, суди нижчих інстанцій належним чином врахували попередні судимості заявника за інші злочини, неефективність тюремного ув'язнення, яке він уже відбув за не пов'язаний із цією справою злочин, а також той факт, що він продовжував писати про V. V. та Š. P. навіть після порушення оскаржуваного кримінального провадження. Крім того, суд визнав, що безумовне позбавлення волі у справі заявника було заходом крайньої необхідності – *ultima ratio* – який не був непропорційним до зазначених злочинів. Штраф було визнано недостатнім заходом для запобігання повторному та систематичному клепу, особливо з огляду на те, що заявник відмовився сплатити штрафи, раніше накладені в рамках цивільного судочинства. З огляду на всі обставини суд дійшов висновку, що покарання у вигляді позбавлення волі було єдиним покаранням, здатним ефективно захистити права V. V. та Š. P.

Суд також зазначив, що в цьому випадку вже навіть не можна говорити про реалізацію заявником свого права на свободу вираження поглядів, а лише про «використання, а точніше, зловживання людською здатністю висловлюватися (мова як засіб комунікації) з метою (публічного) формування негативних оціночних суджень щодо приватного та інтимного сімейного життя інших осіб».

Заявник скаржився, що його засудження порушило його право на свободу вираження поглядів, передбачене статтею 10 Конвенції.

Уряд зазначив, що втручання ґрунтувалося на статтях 158 та 159 КК і мало законну мету – захист репутації або прав інших осіб. Щодо необхідності такого втручання Уряд стверджував, що національні суди ретельно зважили два суперечливі права, а саме: право заявника на свободу вираження поглядів та право V. V. та Š. P. на захист їхньої репутації. Крім того, ця справа не стосувалася політичних висловлювань чи дискусії, що має широке суспільне значення, а оскільки V. V. та Š. P. були приватними особами, вони мали право на більш сильний захист свого приватного життя, ніж публічні особи.

а. Наявність втручання та законна мета

Суд зазначив, що з огляду на вульгарний та вкрай образливий характер висловлювань заявника, які не сприяли суспільній дискусії, може бути сумнівним, чи прагнув він узагалі, роблячи такі висловлювання, «передавати інформацію або ідеї», чи його єдиним наміром було образити V. V. та Š. P. Утім, Суд виходив з того, що ці дії підпадали під сферу застосування статті 10 і що було втручання в його свободу вираження поглядів.

б. Чи було це втручання необхідним у демократичному суспільстві

Суд, зокрема, зазначив, що коли перед ним постає завдання оцінити необхідність втручання в демократичному суспільстві в інтересах «захисту репутації або прав інших осіб», від нього може вимагатися з'ясувати, чи досягли національні органи справедливого балансу під час захисту двох цінностей, гарантованих Конвенцією, які в певних випадках можуть вступати в конфлікт між собою, а саме: з одного боку, свободи вираження поглядів, захищеної статтею 10, а з іншого – права на повагу до приватного життя, закріпленого в статті 8 (див. справу *Mortensen v. Denmark*, № 16756/24, § 37, 21 жовтня 2025 року).

Однак для того, щоб застосовувалася стаття 8, посягання на репутацію особи має досягти певного рівня серйозності та бути здійсненим у спосіб, що завдає шкоди особистому користуванню правом на повагу до приватного життя.

У випадках, коли право на свободу вираження поглядів протиставляється праву на повагу до приватного життя, до відповідних критеріїв, визначених у судовій практиці Суду, належать: (а) внесок у дискусію, що становить суспільний інтерес; (б) ступінь популярності відповідної особи; (с) тема публікації; (d) попередня поведінка відповідної особи; та (е) зміст, форма та наслідки публікації. Під час розгляду скарги, поданої на підставі статті 10, Суд також враховує: (f) спосіб отримання інформації та її достовірність, а також (g) суворість призначеного покарання (див., наприклад, справу *Balaskas v. Greece*, № 73087/17, §§ 37 та 38, 5 листопада 2020 року, та цитовані в ній посилання).

У випадках, коли національні органи влади зважили відповідні інтереси відповідно до критеріїв, встановлених у практиці Суду, для того щоб Суд

міг замінити точку зору національних судів своєю власною, необхідні вагомі підстави (див. справу *Balaskas*, згадана вище, § 39).

Зрештою, вибір засобів, спрямованих на забезпечення дотримання статті 8 у сфері відносин між приватними особами, є, за загальним правилом, питанням, що належить до сфери дискреційних повноважень Договірних Держав.

Суд зазначив, що дописи заявника у блозі містили серйозні образливі висловлювання, які зображували V. V. та Š. P. у вкрай негативному світлі та завдавали їм душевних страждань. На думку Суду, зміст цих публікацій, безсумнівно, досягав необхідного рівня серйозності для застосування права V.V. та Š. P. на повагу до приватного життя, включаючи репутацію.

Крім того, заявник опублікував оскаржувані дописи в інтернет-блозі, який він описував як «свій приватний щоденник», і зробив це як приватна особа, поза межами здійснення будь-якої журналістської діяльності. Хоча V. V. та Š. P. обидва були журналістами, як це встановили національні суди, вони не були публічними особами. Крім того, образи, яких вони зазнали, не стосувалися їхньої професійної діяльності, оскільки твердження заявника стосувалися інтимних аспектів їхнього приватного життя.

Суд погодився з оцінкою національних судів щодо того, що висловлювання заявника, які здебільшого містили вульгарні та образливі вирази, жодним чином не сприяли будь-якій публічній дискусії, жодним чином не були спровоковані поведінкою V. V. та Š. P. і становили триваюче цькування (*harassment*). Водночас ці висловлювання були доступні досить великій кількості людей, особливо з огляду на те, що блог заявника мав понад 35 000 підписників, а дописи були поширені й іншими засобами масової інформації.

Зрештою, характер та суворість призначеного покарання є факторами, які слід враховувати під час оцінки пропорційності втручання. У цьому зв'язку Суд ще раз наголосив, що застосування кримінально-правових санкцій у справах проклеп саме по собі не є непропорційним (див. *Ziemiński v. Poland* (№ 2), № 1799/07, § 46, 5 липня 2016 року). Водночас покарання у вигляді позбавлення волі в цьому контексті залишатиметься винятковим заходом, сумісним зі статтею 10 лише в тому випадку, коли інші основоположні права зазнали серйозного порушення.

У цій справі заявника було засуджено до шести місяців позбавлення волі, оскільки національні суди дійшли висновку, що жодне інше покарання не зможе утримати його від подальших образ на адресу V. V. та Š. P. До цього, внаслідок образливих дописів заявника у блозі, було порушено кілька цивільних справ, за результатами яких на нього було накладено штрафи. Однак це не відрадило його від продовження своїх дій та подальших публікацій. Більше того, він прямо заявив, що не припинить публікувати дописи про V. V. та Š. P. і не сплачуватиме накладені на нього штрафи.

З огляду на конкретні обставини справи, Суд вважав, що призначення заявнику покарання у вигляді безумовного позбавлення волі як виняткового заходу в контексті свободи вираження поглядів не може вважатися надмірним або непропорційним легітимній меті, яка переслідувалася, а саме захисту репутації V. V. та Š. P.

Суд наголосив на важливості обґрунтування, наданого національними судами у таких справах, як ця. У цьому зв'язку Суд зазначив, що Верховний Суд підкреслив: ця справа була безпрецедентною для словенської судової практики щодо кримінальних правопорушень проти честі та репутації. Хоча він визнав, що допис заявника у блозі не охоплюється захистом статті 10 Конвенції, він також детально пояснив, чому жодне інше кримінальне покарання не мало б стримуючого ефекту або не відповідало б меті покарання у цій справі. Конституційний Суд переконливо пояснив, що національні суди врахували всі обставини справи та належним чином обґрунтували призначення заявникові покарання у вигляді позбавлення волі як єдино належного покарання. З огляду на вищезазначене, Суд виснував, що підстави, наведені національними судами на підтримку своїх рішень, були як належними, так і достатніми.

З урахуванням меж розсуду, наданих Державам, та того факту, що балансування різних конкуруючих інтересів було належним чином здійснене національними судами, Суд не вбачав переконливих підстав для того, щоб замінити оцінку національних органів своєю власною оцінкою. Отже, втручання у свободу вираження поглядів заявника можна обґрунтовано вважати «необхідним у демократичному суспільстві».

Таким чином, порушення статті 10 Конвенції не було.

Висновок

Відсутність порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 07 липня 2026 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ ДО КОНВЕНЦІЇ (ЗАХИСТ ВЛАСНОСТІ)

BAZHENOV AND OTHERS v. Russia and Ukraine (№ 20092/18 та 11 інших)

Обставини справи

У 2009 і 2010 роках Севастопольська міська адміністрація та Севастопольська міська рада ухвалили низку рішень про передачу різних земель комунальної власності у приватну власність для будівництва на них індивідуальних «дач». У період з 2010 по 2014 рік українські органи влади провели декілька перевірок щодо процесу виділення земельних ділянок; зрештою, українські адміністративні суди підтвердили, що рішення міської адміністрації були законними.

Перший заявник і третя заявниця отримали земельні ділянки за рішенням міської адміністрації; інші заявники придбали свої земельні ділянки в осіб, яким їх було виділено, або у тих, хто купив їх у когось іншого.

У різні періоди заявники виконали необхідні формальності, необхідні для реєстрації їхніх прав власності у відповідних земельних реєстрах, та отримали документи, що засвідчують право власності на їхні земельні ділянки. Перший та другий заявники, які зробили це після того, як Російська Федерація заявила про свою юрисдикцію над Кримом, зареєстрували свої права власності відповідно до російського законодавства. Третій, четвертий та п'ятий заявники, які спочатку зареєстрували свої права власності згідно з українським законодавством, згодом вирішили зареєструвати їх також згідно з російським законодавством у відповідних реєстрах прав власності та кадастрових реєстрах.

У результаті судових проваджень, порушених різними російськими органами влади в Севастополі у період з 2015 по 2017 роки, «Балаклавський районний суд м. Севастополя» скасував права власності на земельні ділянки чотирьох заявників та постановив повернути земельні ділянки Державі як майно комунальної власності без компенсації. Органи влади стверджували, що передача земельних ділянок у приватну власність у 2009 та 2010 роках порушувала чинне на той час українське законодавство, оскільки земельні ділянки належали до земель лісогосподарського призначення, які не підлягали приватизації. На їхню думку, первісне виділення землі українськими органами влади було незаконним, а тому будь-які подальші права власності та документи, що їх засвідчують, також були недійсними. Заявники оскаржили ці рішення, однак безуспішно.

Після скасування її права власності друга заявниця подала позов проти третьої заявниці, у якої вона придбала свою ділянку. 04 грудня 2017 року «Нахімовський районний суд м. Севастополя» задовольнив її позов у повному обсязі та зобов'язав третю заявницю виплатити їй 2 250 945,94 російських рублів

(RUB) (на той час – приблизно 32 200 євро). 19 березня 2018 року «Севастопольський міський суд» відхилив апеляційну скаргу третьої заявниці та залишив рішення без змін.

Посилаючись на статтю 1 Першого протоколу (захист власності), заявники скаржилися, що скасування їхніх прав на земельні ділянки, витребування цих земельних ділянок та позбавлення їх доходів від продажу земельних ділянок були незаконними та непропорційними. Посилаючись на пункт 1 статті 6 (право на справедливий суд), усі заявники, крім одного, також скаржилися, що їм було відмовлено в справедливому розгляді справи судом, встановленим законом. Посилаючись, по суті, на статтю 13 (право на ефективний засіб правового захисту), заявники також скаржилися на те, що їм не було надано жодного ефективного правового засобу захисту.

Оцінка Суду

ЄСПЛ постановив, що він мав юрисдикцію розглядати ці заяви тією мірою, якою вони стосувалися росії, оскільки факти, що стали підставою для стверджуваних порушень Конвенції, відбулися до 16 вересня 2022 року – дати, коли російська федерація перестала бути учасницею Конвенції.

З огляду на подібність предмета заяв ЄСПЛ розглянув їх спільно в одному рішенні.

Раніше встановивши, що з 27 лютого 2014 року російська федерація здійснювала екстериторіальну юрисдикцію над Кримом у формі «ефективного контролю над територією», Суд дійшов висновку, що скарги заявників підпадають під просторову юрисдикцію російської федерації.

ЄСПЛ вилучив із реєстру справ відповідні частини заяв, що стосувалися скарг проти України, оскільки заявники повідомили, що більше не бажають їх підтримувати.

Щодо стверджуваного порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції

ЄСПЛ включив питання про дійсність рішень російських «судів» до предмета розгляду справи, оскільки у справі *Ukraine v. russia (re Crimea)* ([ВП], №№ 20958/14 та 38334/18, від 25 червня 2024 року) ЄСПЛ постановив, що повне застосування російського права в Криму суперечило Конвенції, витлумаченій у світлі міжнародного гуманітарного права. Відповідно, Суд дійшов висновку, що російське право не може розглядатися як «право» в значенні Конвенції, а будь-яка адміністративна практика, що ґрунтується на цьому праві, не може вважатися «законною».

Суд повинен був вирішити, чи були законними рішення російських «судів» у цій справі, оскільки вони ґрунтувалися переважно на законодавстві російської федерації, а також на українському законодавстві. Ставлячи під сумнів юридичну

силу первісного виділення земельних ділянок, російські «суди» посилалися на певні положення українського законодавства, що регулювали приватизацію землі. Однак вони обґрунтовували свої рішення на підставі положень російського законодавства та практикою його застосування, зокрема статтями 301 та 302 Цивільного кодексу росії. Вони також не врахували нормативні акти, прийняті місцевими органами влади Криму для збереження прав на майно, набутих відповідно до українського законодавства. Як видавалося, «суди» посилалися на стверджувані порушення українського законодавства про приватизацію землі виключно як на привід для виправдання подальшого скасування прав власності відповідно до положень та на умовах російського законодавства. Суд зазначив, що міжнародні матеріали свідчили про те, що значна кількість землевласників мала подібний досвід.

Стосовно третьої заявниці ЄСПЛ зазначив, що, задовольнивши позов другої заявниці проти неї, російські «суди» поклали на неї відповідальність за стверджувані незаконні дії українських органів влади, які раніше виділили цю земельну ділянку. Крім того, друга заявниця придбала свою землю у третьої заявниці за правочином, який регулювався російським законодавством, але не мав правових підстав. Посилаючись на рішення ЄСПЛ у справі *Ukraine v. Russia (re Crimea)* ЄСПЛ визнав, що повне застосування російського законодавства у Криму суперечить Конвенції, як її тлумачать у світлі міжнародного гуманітарного права, та постановив, що воно не може розглядатися як «закон» у значенні Конвенції. Відповідно, не існувало жодної правової норми чи нормативно-правового акта, що кваліфікувався б як «закон», на який друга заявниця могла б посилатися для обґрунтування законних очікувань щодо згаданої земельної ділянки. ЄСПЛ вважав, що майнові вимоги другої заявниці на земельну ділянку не становили «майна» в розумінні статті 1 Першого протоколу.

Що стосується третьої заявниці, то вона, зрештою, залишилася без земельної ділянки та без коштів, й Суд вважав, що кошти, отримані за цю ділянку, становили «майно», яке належало третій заявниці та охоплювалося захистом відповідно до статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Крім того, Суд дійшов висновку, що ці рішення не могли бути виправдані на підставі міжнародного гуманітарного права. Незалежно від того, чи відповідали вони українському законодавству, вони суперечили забороні конфіскації, встановленій статтею 46 Положення про закони і звичаї сухопутної війни, що є додатком до IV Гаазької конвенції 1907 року, яка не допускає винятків з цієї заборони з військових чи інших міркувань.

Отже, Суд дійшов висновку, що рішення російських «судів» про скасування прав власності та вилучення земельних ділянок, що належали заявникам, не були законними. Крім того, рішення російських «судів» про задоволення позову другої

заявниці проти третьої заявниці також не мали правових підстав та не були законними. Відповідно, російською федерацією було порушено статтю 1 Першого протоколу до Конвенції.

Щодо стверджуваного порушення пункту 1 статті 6 Конвенції

Оскільки російські «суди» діяли в Криму всупереч Конвенції, витлумаченій у світлі міжнародного гуманітарного права, заявники не були заслухані судом, встановленим законом. Отже, російською федерацією було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції.

Висновок

Порушення російською федерацією статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності) стосовно першого, четвертого та п'ятого заявників у зв'язку з позбавленням їх землі, а стосовно третьої заявниці – у зв'язку з позбавленням її доходів від продажу її землі.

Порушення російською федерацією пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) стосовно першого, другого, третього та п'ятого заявників.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 16 липня 2026 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася, зокрема, скарги заявниці за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції на те, що на її майно (яке перебувало у спільній власності з її чоловіком) було накладено арешт на тривалий час за відсутності розумної можливості ефективно оскаржити в компетентних органах влади такий захід із вилучення, що був вжитий у межах кримінального провадження щодо її чоловіка.

08 грудня 2015 року Національне антикорупційне управління (Direcția Națională Anticorupție – DNA) розширило межі кримінального розслідування, що тривало, включивши до нього чоловіка заявниці, R. R. M. Його було обвинувачено у змові з метою вчинення злочину, зловживанні впливом, пособництві у зловживанні службовим становищем та відмиванні грошей, вчинених ним як адвокатом.

12 лютого 2016 року прокурор постановив накласти арешт на різні активи, що належали спільно R. R. M. і заявниці, зокрема на одну квартиру («майно А»), земельні ділянки («майно Б») та будинок із прилеглою земельною ділянкою («майно В»).

Рішення про накладення арешту стосувалося всього майна А, Б і В (частка 1/1), а до Земельного реєстру було внесено запис про іпотеку (notare ipotecară). Водночас відповідне майно залишалося у володінні заявниці та R. R. M.

27 червня 2019 року Апеляційний суд міста Брашов виправдав R. R. M. і скасував рішення про накладення арешту на всі його активи, включно з майном А, Б та В.

DNA оскаржило зазначене рішення суду, у зв'язку з чим виконання рішення про скасування рішення про накладення арешту було зупинено.

17 грудня 2020 року Вищий суд касації та правосуддя (далі – Вищий суд) задовольнив скаргу DNA та визнав R. R. M. винним у змові з метою вчинення злочину й пособництві у зловживанні службовим становищем. Суд залишив чинним арешт майна, але лише з метою відшкодування шкоди в розмірі 17 829,73 євро.

23 листопада 2021 року Вищий суд задовольнив скаргу, подану R. R. M. у зв'язку з винятковими обставинами, та остаточно виправдав його за всіма пред'явленими обвинуваченнями. Він також скасував арешт майна, накладений 17 грудня 2020 року.

Поки кримінальне провадження тривало, заявниця порушила цивільну справу з метою обмеження обсягу арешту до 1/2 частки майна, що перебувало у спільній власності. Вона стверджувала, що майно А, Б та В було майном, набутим нею та її чоловіком у спільну власність під час шлюбу, тому арешт цього майна

в повному обсязі був незаконним. Щодо кожного з об'єктів майна Бухарестський окружний суд відхилив ці вимоги як неприйнятні.

Заявниця і R. R. M. також зверталися до органу Земельного реєстру з проханням замінити записи в реєстрі щодо частки 1/1 арештованого майна (майно А і Б) новими записами щодо частки 1/2, що належала R. R. M. Орган відмовив у задоволенні цих прохань, а суди відхилили скарги заявниці у зв'язку з цим.

21 липня 2021 року Земельний реєстр вилучив відмітку про накладення арешту на майно В на підставі заяви, поданої 16 липня 2021 року представниками R. R. M., які надали доказ повної сплати розміру відшкодування шкоди, як це було передбачено рішенням Вищого суду від 17 грудня 2020 року. Відмітки про арешт майна А та Б було вилучено в 2022 році після відповідних заяв представників R. R. M.

У своїй першій скарзі до ЄСПЛ від 10 жовтня 2017 року заявниця стверджувала, що накладення арешту на майно А та Б було незаконним, оскільки національне законодавство не передбачало можливості арешту її частки в майні, що належало їй спільно з її чоловіком. Вона також скаржилася на те, що тривалість арешту була непропорційною, оскільки покладала на неї надмірний тягар. Крім того, їй було позбавлено розумної можливості представити свою позицію перед відповідними органами влади. 21 січня 2021 року заявниця подала ті самі скарги щодо майна В.

Оцінка Суду

ЄСПЛ раніше зазначав, що арешт майна в межах кримінального провадження є, у принципі, заходом, який становить тимчасове обмеження його використання та не передбачає переходу права власності. Саме тому Суд розглядає арешт майна як захід, що стосується контролю за користуванням майном (див., *Călin v. Romania*, № 54491/14, §§ 69 та 70, від 05 квітня 2022 року). Відповідно, ЄСПЛ вважав, що такий самий підхід мав застосовуватися і в цій справі. Цей захід повинен був відповідати вимогам статті 1 Першого протоколу. Зокрема, він мав бути передбачений законом, переслідувати законну мету й встановлювати справедливий баланс між суспільним інтересом та індивідуальним правом власності (див., *Pendov v. Bulgaria*, № 44229/11, § 42, від 26 березня 2020 року, та *Karahasanoglu v. Turkey*, №№ 21392/08 та 2 інші, § 145, від 16 березня 2021 року).

Стосовно законності цього заходу ЄСПЛ зазначив, що скарги заявниці щодо стверджуваної незаконності арешту були подані після закінчення відповідного строку, а тому є неприйнятними. Стосовно законної мети відповідного заходу, Суд зазначив, що він був складовою нормативно-правової

бази, спрямованої на боротьбу з відмиванням грошей. У цьому контексті ЄСПЛ визнав, що втручання відповідало «загальному інтересу» суспільства, оскільки його метою було надати Державі можливість забезпечити відшкодування шкоди, завданої стверджуваними кримінальними правопорушеннями.

Питання, на яке слід було відповісти в цій справі, полягало в тому, чи був арешт, з огляду на його тривалість, пропорційним переслідуючій меті.

ЄСПЛ зазначив, що майно заявниці було арештовано 12 лютого 2016 року за рішенням прокурора. 17 грудня 2020 року Вищий суд ухвалив рішення залишити цей захід у силі лише для забезпечення відшкодування шкоди, яка становила незначну частину загальної вартості арештованого майна. Відмітки в Земельному реєстрі були вилучені одразу після надходження відповідного запиту, як це передбачено законом. Перший запит щодо майна В було подано 16 липня 2021 року, а відмітку щодо цього майна було вилучено 21 липня 2021 року. Той факт, що запити про вилучення відміток щодо майна А і Б були подані лише в грудні 2021 року та у 2022 році, не може приписуватися органам влади. З огляду на наведене ЄСПЛ вважав, що арешт був знятий 21 липня 2021 року. Отже, загальна тривалість застосування цього заходу становила приблизно п'ять років і п'ять місяців.

З огляду на те, що цей захід було вжито в ході складного розслідування у справі, пов'язаній із тяжкими злочинами та численними підозрюваними, серед яких були державні службовці, тривалість цього заходу сама по собі не може автоматично вважатися надмірною (див., *mutatis mutandis*, *Căpățînă v. Romania*, № 911/16, § 56, від 28 лютого 2023 року, та *Sebeleva and Others v. Russia*, № 42416/18, § 61, від 01 березня 2022 року).

Стосовно можливості судового перегляду ЄСПЛ насамперед зазначив, що національне законодавство надавало заявниці можливість оскаржити рішення про накладення арешту протягом трьох днів з моменту його ухвалення. Заявниця скористалася цією можливістю, Апеляційний суд міста Брашов розглянув її доводи, оцінив законність та пропорційність заходу на момент його застосування та дійшов висновку, що рішення прокурора про накладення арешту відповідало вимогам закону. ЄСПЛ вважав, що національний суд навів відповідні та достатні підстави для свого рішення. Отже, необхідність та пропорційність цього заходу були належним чином перевірені судом безпосередньо після його застосування.

ЄСПЛ зазначив, що Уряд стверджував, що чинна нормативно-правова база та практика національних судів надавали заявниці доступ до кількох засобів захисту, які могли забезпечити їй розумні можливості представити свою позицію перед відповідальними органами влади, що підтверджувалося звітами та прикладами судової практики DNA і національних апеляційних судів.

На підставі зазначених звітів та національної судової практики ЄСПЛ зауважив, що заявниця мала можливість подати позов до цивільних судів

з метою визначення її частки в майні, що перебувало у спільній власності з її чоловіком, а згодом звернутися до кримінального суду з проханням скасувати арешт у тій частині, у якій він стосувався її частки в арештованому майні. Заявниця заперечувала ефективність цих засобів правового захисту, стверджуючи, що провадження щодо поділу майна були надмірно тривалими та що було наведено недостатню кількість прикладів національної судової практики. Однак із наведених прикладів судової практики вбачалося, що провадження щодо поділу майна тривали від восьми місяців до одного року та десяти місяців. Крім того, ЄСПЛ вважав, що наведені приклади судової практики (загалом тринадцять судових рішень) у сукупності з висновками апеляційних судів та DNA були достатніми для того, щоб продемонструвати, що використання запропонованого засобу правового захисту не було б повністю позбавленим шансів на успіх.

Уряд також зазначив, що національне законодавство передбачає додаткові засоби захисту, загалом доступні третім особам, які бажають оскаржити заходи щодо арешту майна. Зокрема, пункт 1(f) статті 409 Кримінального процесуального кодексу Румунії (далі – КПК) надає будь-якій зацікавленій особі можливість оскаржити рішення суду першої інстанції про арешт майна. Крім того, з 23 травня 2016 року, коли до КПК було внесено статтю 250¹, існує також можливість оскаржити будь-яке рішення, ухвалене суддею під час судового розгляду щодо вжиття заходу щодо арешту майна. Однак ЄСПЛ зазначив, що в цій справі перший засіб захисту не застосовувався до ситуації заявниці, оскільки суд першої інстанції ухвалив рішення про скасування арешту й у неї не було підстав подавати апеляційну скаргу на це рішення. Стосовно другого способу, не було подано жодних документів, які б дозволили ЄСПЛ перевірити, чи ухвалювалися під час провадження в судах будь-які рішення про арешт майна, які заявниця могла б оскаржити (наприклад, рішення, ухвалені за клопотаннями R. R. M. щодо арешту майна).

Стосовно впливу заходу щодо арешту майна на заявницю, ЄСПЛ зазначив, що він уже встановив, що тривалість цього заходу не була надмірною з огляду на складність кримінального провадження. Крім того, протягом усього строку дії цього заходу заявниця володіла арештованим майном і не була позбавлена можливості ним користуватися. Отже, ЄСПЛ дійшов висновку, що національні органи влади вжили найменш обтяжливих заходів щодо майна заявниці, а основне кримінальне провадження не затягувалося без необхідності (див. рішення у справі *Andrzej Ruciński v. Poland*, № 22716/12, § 88, від 05 жовтня 2023 року).

ЄСПЛ також зазначив, що, хоча законодавство, яке застосовувалося в цій справі, прямо не передбачало можливості для особи в становищі заявниці набути статусу сторони в кримінальному провадженні, з матеріалів справи не випливало, що R. R. M. (який сам був адвокатом) викликав заявницю як свідка

в кримінальному провадженні, або що заявниця (яка також була адвокатом) вживала будь-яких заходів для того, щоб бути заслуханою в межах цього провадження (порівняйте зі справою *Zaghini v. San Marino*, № 3405/21, § 67, від 11 травня 2023 року).

Насамкінець, щодо гарантій, передбачених національною правовою системою, ЄСПЛ зауважив, що в разі, якби арештоване майно зрештою було використано для покриття збитків, заподіяних Державі (чого в цій справі не сталося), стаття 818 Цивільного процесуального кодексу прямо забороняла звернення стягнення на майно, що перебуває у спільній власності, до його поділу, а отже, частка заявниці не зазнала б жодних наслідків.

Враховуючи наведені міркування, а також тимчасовий характер арешту майна заявниці, той факт, що майно залишалося у її володінні, наявність можливості судового перегляду й додаткові гарантії, передбачені національним законодавством, а також з огляду на складність кримінального провадження, ЄСПЛ дійшов висновку, що на заявницю не було покладено надмірного тягара і що національні органи влади забезпечили «справедливий баланс» між захистом права власності заявниці та вимогами суспільного інтересу.

Відповідно, порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції не було.

Висновок

Відсутність порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 16 липня 2026 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 4 ПРОТОКОЛУ № 7 ДО КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НЕ БУТИ ПРИТЯГНЕНИМ ДО СУДУ АБО ПОКАРАНИМ ДВІЧІ)

[Jesus Pinhal v. Portugal \[БП\]](#) (№ 48047/15 та № 2276/20)

Обставини справи

Справа стосувалася трьох проваджень, ініційованих проти заявника органами кримінальної юстиції, Комісією з ринку цінних паперів (Comissão do Mercado de Valores Mobiliários) (далі – CMVM) та Банком Португалії (далі – BdP) щодо різних кримінальних та адміністративних правопорушень, вчинених ним під час перебування на посаді віцеголови ради директорів банку Banco Comercial Português.

Що стосується провадження BdP, у квітні 2010 року адміністративні органи визнали заявника винним за двома пунктами обвинувачення в адміністративному правопорушенні щодо надання неправдивої або неповної інформації та за чотирма пунктами обвинувачення в адміністративному правопорушенні щодо ведення недостовірного бухгалтерського обліку. Його зобов'язали сплатити загальний адміністративний штраф у розмірі 425 000 євро, а також застосували дві додаткові санкції. У червні 2015 року Апеляційний суд Лісабона, ухвалюючи рішення в останній інстанції, встановив, що строк притягнення до відповідальності закінчився щодо дій, вчинених до 9 червня 2007 року, за двома пунктами звинувачення в адміністративному правопорушенні щодо надання неправдивої або неповної інформації BdP. Суд вирішив виправдати заявника за рештою висунутих проти нього звинувачень.

Щодо кримінального провадження, у травні 2014 року Окружний суд Лісабона вирішив виправдати заявника за звинуваченням у підробленні та використанні підроблених документів і визнати його винним у маніпулюванні ринком, засудивши його до двох років позбавлення волі (з можливістю відстрочення виконання покарання за умови сплати 300 000 євро на благодійність) та застосувавши додаткову санкцію. У лютому 2015 року Апеляційний суд Лісабона, ухвалюючи рішення в останній інстанції, залишив цей вирок у силі.

Стосовно провадження CMVM, у липні 2010 року цей орган визнав заявника винним у невиконанні обов'язку з надання якісної інформації, зобов'язавши його сплатити загальний адміністративний штраф у розмірі 800 000 євро разом із додатковими санкціями. У другій інстанції Апеляційний суд Лісабона в березні 2014 року встановив факт спливу строку давності притягнення до відповідальності за двома пунктами звинувачення в адміністративному правопорушенні, в якому обвинувачувався заявник (за діяння, вчинені у 2004 і 2005 роках відповідно),

і зобов'язав його сплатити загальний адміністративний штраф у розмірі 700 000 євро за чотирма пунктами звинувачення, що залишилися, за діяння, вчинені у 2006 і 2007 роках. У липні 2019 року Апеляційний суд Лісабона, як суд останньої інстанції, залишив у силі рішення про зменшення загального адміністративного штрафу до 480 000 євро після того, як за одним із чотирьох пунктів звинувачення в адміністративному правопорушенні було визнано сплив строку давності.

У своєму рішенні від 8 жовтня 2024 року Палата Суду одноголосно постановила, що порушення статті 4 Протоколу № 7 не було, оскільки оскаржувані провадження були настільки тісно пов'язані за суттю та в часі, що їх можна вважати такими, що утворюють єдине ціле.

17 березня 2025 року справу було передано на розгляд Великої Палати ЄСПЛ на прохання заявника.

Оцінка Суду

(a) Новий підхід до принципу *ne bis in idem*.

(i) Поняття «кримінальне провадження» у розумінні статті 4 Протоколу № 7.

Доцільно зберегти підхід, що базується на критеріях на які Суд спирався у справі *Engel and Others v. the Netherlands* (8 червня 1976 року, § 82, Series A № 22), щоб визначити, чи має провадження «кримінальний» характер і чи підпадає воно під дію статті 4 Протоколу № 7. Необхідно враховувати (1) кваліфікацію правопорушення, що є предметом провадження, за національним законодавством, (2) саму природу правопорушення та (3) ступінь суворості покарання, яке загрожувало відповідній особі – причому другий і третій критерії є альтернативними і не обов'язково кумулятивними, хоча кумулятивний підхід не виключається.

(ii) Поняття «правопорушення» в розумінні статті 4 Протоколу № 7 (*idem*).

Для виконання умови «*idem*» матеріальні факти, в яких обвинувачується один і той самий обвинувачений у двох або більше провадженнях, повинні бути ідентичними. Якщо два або більше наборів фактів не є схожими в усіх відношеннях (з матеріально-правової або хронологічної точок зору) або якщо вони різняться в незначних деталях, умову «*idem*» можна вважати виконаною за умови, що факти, які стосуються суттєвих елементів правопорушення, збігаються. Відправною точкою для цього аналізу є порівняння викладу фактів, у яких обвинувачувалася особа в різних провадженнях, як це відображено в офіційних обвинуваченнях чи обвинувальних актах або у відповідних рішеннях національних судів.

Якщо заявник не притягувався до відповідальності за ті самі дії, а отже, за те саме «правопорушення» у подвійних провадженнях, іншими словами, якщо не було подвійної ідентичності – правопорушника та матеріальних фактів –

тоді не було «дублювання проваджень», забороненого статтею 4 Протоколу № 7 до Конвенції. Питання про те, чи було рішення «остаточним», у цьому випадку не виникатиме, так само як і питання про те, чи мало місце поєднання проваджень, що є частиною інтегрованої системи покарань.

(iii) Критерії визначення наявності поєднання проваджень, що є частиною інтегрованої системи покарань (bis).

У разі притягнення одного й того самого обвинуваченого до відповідальності за те саме «правопорушення» в різних провадженнях, залишається застосовним «збалансований» підхід, встановлений у справі *A and B v. Norway* (№№ 24130/11 та 29758/11, 15 листопада 2016 року).

Критерії, що мають бути виконані для того, щоб провадження, про які йдеться, могли вважатися достатньо пов'язаними по суті і в часі, є такими: (i) чи були відповідні провадження спрямовані на захист різних правоохоронюваних інтересів; (ii) чи була множинність проваджень передбачена національним законодавством і чи була вона передбачуваною; (iii) чи передбачало національне законодавство чіткі та ефективні правила для забезпечення координації під час здійснення проваджень у спосіб, що поважає права на захист, та призначення загального покарання, яке було б пропорційним тяжкості вчинених правопорушень; (iv) чи проводилися відповідні провадження скоординовано з дотриманням прав на захист і, насамперед, чи було загальне призначене покарання пропорційним тяжкості вчинених правопорушень, щоб на відповідну особу не було покладено надмірного тягара наприкінці останнього з цих проваджень, а також чи не ставилася під сумнів сила *res judicata* (преюдиційність) попереднього остаточного виправдувального вироку; та (v) чи були провадження, про які йдеться, достатньо тісно пов'язані в часі, щоб захистити особу від невизначеності та затримок.

Якщо ці критерії виконані, подвійне провадження щодо одного й того самого обвинуваченого за ідентичними фактами може розглядатися як частина інтегрованої системи, що дозволяє реагувати на різні аспекти правопорушення у передбачуваний, пропорційний і послідовний спосіб, не піддаючи при цьому особу несправедливості. Таким чином, «дублювання проваджень», заборонене статтею 4 Протоколу № 7, відсутнє.

(b) Застосування цього підходу до цієї справи

(i) Чи мали провадження в цій справі кримінальний характер

Було очевидним, що провадження, порушене проти заявника прокуратурою Лісабона, мало кримінальний характер.

Що стосується провадження СМВМ, Суд раніше постановив у справі *Costa Santos v. Portugal* (ухв.) (№ 64144/14, §§ 60–62, 19 вересня 2023 року), що таке провадження стосується «кримінального обвинувачення», а отже, стаття 6 Конвенції застосовується в її кримінальному аспекті. Суд дійшов висновку,

що міркування, застосовані в тому випадку, можуть бути застосовані до цієї справи для цілей її розгляду за статтею 4 Протоколу № 7. По-перше, виконуючи функції органу нагляду та регулювання ринку цінних паперів, CMVM застосовувала санкції в цьому зв'язку, щоб гарантувати здатність виконувати свій мандат у загальних інтересах – забезпечувати належне функціонування фінансових ринків, а також карати за дії, що можуть порушити це функціонування. Суд дійшов висновку, що переслідування заявника за звинуваченням у вчиненні адміністративного правопорушення мало як запобіжний, так і каральний характер, як і будь-яке кримінальне провадження в класичному розумінні. По-друге, застосування адміністративної санкції передбачало встановлення вини та враховувало загрозу чи шкоду для інвесторів та ринку цінних паперів, а *ad hoc* чи повторюваний характер правопорушення. Отже, санкції, що накладаються CMVM, не були спрямовані виключно на певну групу фізичних чи юридичних осіб. По-третє, адміністративний штраф міг сягати 2 500 000 євро і супроводжуватися додатковою санкцією. Хоча адміністративний штраф не міг бути замінений на тюремне ув'язнення в разі несплати, Суд визнав, що суворість санкцій, які потенційно могли бути застосовані до заявника, є незаперечною.

Щодо провадження BdP, заявник притягувався до відповідальності за правопорушення, які, як і будь-яке кримінальне правопорушення, переслідували як превентивну, так і каральну мету, а саме запобігання подальшим правопорушенням, з огляду на мандат BdP, як центрального банку Португалії, діяти в загальних інтересах для забезпечення стабільності фінансової системи з метою уникнення будь-яких системних наслідків. Не було сумнівів і щодо суворості покарань, які потенційно могли бути застосовані до заявника, оскільки йому загрожував штраф у розмірі до 100 000 євро за кожним пунктом обвинувачення в адміністративному правопорушенні – штраф, до якого могли бути додані додаткові санкції.

З огляду на вищезазначені міркування, Суд дійшов висновку, що правопорушення, в яких обвинувачувався заявник, мали кримінальний характер в автономному значенні статті 4 Протоколу № 7. Провадження, ініційовані проти нього BdP та CMVM, мали характер кримінального провадження в розумінні зазначеної норми.

(ii) Чи були правопорушення однаковими (*idem*)

Органи кримінальної юстиції переслідували заявника за надання неправдивої інформації до BdP та CMVM – дії, за які ці органи також порушили проти нього провадження. Матеріальні факти, що стосувалися суттєвих елементів правопорушень, за які заявник переслідувався у кримінальному провадженні та провадженні BdP, з одного боку, і у кримінальному провадженні та провадженні CMVM, з іншого боку, були ідентичними. Застосувавши тест на подвійну ідентичність (ідентичність правопорушника та матеріальних фактів), Суд відповідно встановив, що вимогу «*idem factum*» було дотримано.

Національні суди, які розглядали провадження щодо заявника, встановили, що правопорушення, за які його переслідували в паралельних провадженнях, не були однаковими, оскільки охоронювані інтереси, на захист яких були визначені ці правопорушення, відрізнялися. Цей підхід, який спирався на усталену практику Конституційного Суду та Верховного Суду, не збігався з підходом, прийнятим у практиці Суду з часу рішення у справі *Sergey Zolotukhin v. Russia* [ВП] (№ 14939/03, ECHR 2009 року), згідно з яким умова «idem» ґрунтувалася на вимозі «idem factum» – підхід, який Велика Палата мала намір підтвердити в цьому рішенні.

(iii) Чи утворювали ці три провадження частину інтегрованої системи покарань (bis)

Необхідно було з'ясувати, чи були три відповідні провадження пов'язані між собою по суті та в часі з огляду на нещодавно встановлені переглянуті критерії.

(с) Чи були провадження спрямовані на покарання за оскаржувані дії через посягання на різні правоохоронювані інтереси.

Правоохоронювані інтереси, на захист яких були спрямовані три провадження, – а саме: у випадку органів кримінальної юстиції – збереження довіри суспільства до достовірності інформації, наявної для орієнтації при виборі фінансових інвестицій; у випадку BdP – стабільність банківського сектору та національної економіки; а у випадку CMVM – належне функціонування та цілісність ринку цінних паперів загалом, – були різними.

(d) Чи була множинність проваджень передбачена національним законодавством і чи була вона передбачуваною.

Провадження, ініційовані органами кримінальної юстиції за підроблення та використання підроблених документів, були порушені за статтею 256 Кримінального кодексу, яка застосовувалася до будь-якого громадянина, що вчиняв шахрайські дії такого типу. Крім того, Суд визнав, що як член і віцеголова ради директорів банку, що випускає акції, заявник був зобов'язаний знати, чого від нього вимагає BdP відповідно до положень Загального регламенту про кредитні установи та фінансові компанії (далі – RGICSF) і CMVM відповідно до положень Кодексу про цінні папери. Отже, він міг передбачити, що йому загрожують кримінальні та адміністративні санкції за його поведінку.

(е) Чи передбачало національне законодавство чіткі та ефективні правила для забезпечення координації під час здійснення проваджень у спосіб, що поважає права на захист, та призначення загального покарання, яке було б пропорційним тяжкості вчинених правопорушень

Як RGICSF, так і Кодекс про цінні папери передбачали співпрацю та обмін інформацією між органами кримінальної юстиції, BdP та CMVM.

Кожен обвинувачений в адміністративному провадженні мав конституційне право на захист у зв'язку з доказами, отриманими в результаті обміну інформацією між різними органами. Крім того, дублювання під час заслуховування доказів різними органами в контексті подвійного провадження видавалося прийнятним, якщо це робилося для забезпечення дотримання прав на захист.

Що стосується поєднання санкцій, національне законодавство містило низку спеціальних правил, які забезпечували ефективне призначення загального покарання, пропорційного тяжкості вчинених правопорушень.

(f) Чи проводилися відповідні провадження скоординовано з дотриманням прав на захист; чи було загальне призначене покарання пропорційним тяжкості вчинених правопорушень; та чи не ставилася під сумнів сила *res judicata* (преюдиційність) попереднього остаточного виправдувального вироку в наступних рішеннях

Хоча перше адміністративне провадження проти заявника, яке проводив BdP, розпочалося не пізніше ніж через кілька днів після початку кримінального провадження, воно завершилося задовго до закінчення останнього. Друге адміністративне провадження, яке здебільшого проводилося CMVM одночасно з двома іншими, завершилося значно пізніше. Питання координації між цими різними провадженнями постійно турбувало національні органи влади, які на кожному етапі намагалися ретельно й обережно забезпечити, щоб вони не порушували право заявника не бути притягнутим до відповідальності чи покараним більше одного разу за те саме правопорушення.

Органи кримінальної юстиції та адміністративні органи регулярно обмінювалися інформацією про хід відповідних проваджень. Вони брали до уваги офіційні обвинувачення інших органів, а кримінальні суди заслуховували посадових осіб CMVM та BdP. Хоча суди, які розглядали справу, дійсно часто встановлювали факти шляхом допиту тих самих свідків, Суд дійшов висновку, що таке дублювання відбувалося на прохання заявника і було необхідним для забезпечення його прав на захист у кожному провадженні.

У світлі аргументації національних судів, якою вони обґрунтовували свої рішення, Суд дійшов висновку, що виправдання заявника у провадженні BdP згодом не ставилося під сумнів. Крім того, з огляду на серйозність обвинувачень проти заявника в цих провадженнях, Суд вважав, що загальні санкції, застосовані до нього, не були непропорційними шкоді, якої він завдав ринку цінних паперів та національній економіці. Відповідно, заявник не піддавався надмірному, а тим більше свавільному, покаранню.

Чи були провадження, про які йдеться, достатньо тісно пов'язані в часі, щоб захистити особу від невизначеності та затримок

Ці три провадження були розпочаті в близьких часових межах і здебільшого проводилися паралельно. Суд дійшов висновку, що хоча вони й не завершилися одночасно, зв'язок у часі між ними був достатньо тісним: органи кримінальної юстиції та адміністративні органи дбали про регулярний обмін інформацією про хід відповідних проваджень і брали до уваги офіційні обвинувачення інших органів. Складний характер фактів у кожному провадженні та дублювання деяких доказів, зібраних для задоволення вимог заявника, могли обґрунтовано виправдати затягування певних проваджень з метою забезпечення його права на захист у кожному з них. Загалом, затримок, які б надмірно затягували провадження, не було, і в тому, як вони поступово розгорталися, не було нічого, що могло б свідчити про те, що заявник опинився у стані невизначеності. Тому було встановлено наявність зв'язку в часі між різними провадженнями.

Вищезазначені міркування продемонстрували, що три провадження, які розглядалися у цій справі, утворювали частину інтегрованої системи проваджень, спрямованих на покарання за різні аспекти оскаржуваних дій із надання неправдивої інформації BdP та CMVM. Ці провадження дозволили реагувати на різні аспекти відповідних дій у передбачуваний і пропорційний спосіб, таким чином утворюючи єдине ціле, яке не піддало заявника жодній несправедливості. Отже, вони не становили собою дублювання проваджень.

Висновок

Відсутність порушення статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції (право не бути притягненим до суду або покараним двічі)

Рішення в цій справі ухвалене Великою Палатою 9 липня 2026 року та є остаточним.

РІШЕННЯ ЄСПЛ ПРОТИ УКРАЇНИ

Стаття 2 Конвенції (право на життя)

ZAYETS v. Ukraine (№ 37590/18): невжиття державою превентивних заходів для захисту життя сина заявників та непроведення ефективного розслідування обставин його смерті – порушення

Стаття 3 Конвенції (заборона катування)

ANDRONOVA AND OTHERS v. Ukraine (№ 4871/24): неналежні умови тримання заявників під вартою та відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту – порушення

BARSUK AND GYL v. Ukraine (№ 31582/20): непроведення національними органами влади ефективного розслідування нападу на заявників, який, як стверджувалося, був мотивований упередженням ставленням до них як до Свідків Єгови – порушення

Стаття 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)

KHOPTYAR AND OTHERS v. Ukraine (№ 16468/20): неефективне розслідування національними органами влади скарг заявників на жорстоке поводження з ними з боку партнера першої заявниці – порушення

Огляд рішень Європейського суду з прав людини (липень 2026 року). Рішення за період із 01.07.2026 по 31.07.2026 / Відп. за вип.: Є. В. Воронюк, Т. Р. Цибульська, В. А. Волошина, О. Ю. Тарасенко, Р. Ш. Бабанли. Київ, 2026. – 48 с.

Застереження:

1. Огляд окремих судових рішень, зокрема і їх переклад, здійснюють працівники департаменту аналітичної та правової роботи Верховного Суду з використанням матеріалів, розміщених на вебсайтах Європейського суду з прав людини:

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>;

<https://hudoc.echr.coe.int>.

2. Огляд рішень здійснено з метою ознайомлення з їх коротким змістом. Для повного розуміння суті висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним на вебресурсах Європейського суду з прав людини.

3. Інформація має суто допоміжний та довідковий характер і не має на меті висвітлити суть усієї проблематики, яка вирішується відповідними судовими рішеннями.

Стежте за нами онлайн

 supreme.court.gov.ua

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua